

UNIVERZITA KARLOVA

Filozofická fakulta

Katedra psychologie

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Leona Plášilová

**Sebeprezentační chování pubescentních a adolescentních dívek
na sociálních sítích (analýza neverbálního chování z fotografií)**

**Self-presenting behaviors of pubescent and adolescent girls on
social networks sites (the analysis of nonverbal behavior from photos)**

Praha, 2020

Vedoucí práce: Mgr. Renáta Androvičová, Ph.D.

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí této práce Mgr. Renátě Androvičové, Ph.D. za podnětné myšlenky, které vedly k realizaci této práce a výzkumu, za všechny čas a energii, které této práci věnovala, a za podporu a inspiraci, kterou mi poskytla nejen v profesní oblasti.

Poděkování patří také Mgr. Ing. Michaelu Šímovi za statistické konzultace, gramatické korektury a za podporu při psaní práce.

Za podporu a pomoc děkuji také své rodině, která mi byla při psaní práce oporou.

V neposlední řadě děkuji všem účastnicím, které se do výzkumu přihlásily a umožnily jeho realizaci a Filozofické fakultě Univerzity Karlovy za poskytnutí finanční podpory ve formě studentského vědeckého stipendia pro tento výzkum.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 4. května 2020

.....

Leona Plášilová

Abstrakt

Tématu ženského dvoření a souvisejících neverbálních signálů se již věnovala řada výzkumů, ačkoliv o vývoji tohoto fenoménu během dospívání se toho zatím mnoho neví. Vzhledem k současné popularitě sociálních sítí lze očekávat, že toto chování bude pozorovatelné i zde – dívky mohou zveřejňovat své fotky za účelem sebeprezentace či získání pozornosti potenciálních protějšků, a to právě pomocí zmíněných neverbálních signálů. Z toho důvodu byly sociální sítě zvoleny jako možný zdroj materiálů, který může být nápomocný při mapování vývojových fází dvoření u dospívajících dívek. Účastnicemi výzkumu ($n = 65$) byly dívky narozené mezi lety 1996-1998, které poskytly minimálně 7 fotek ze sociálních sítí za každý rok, kdy jim bylo 13 až 18 let (dohromady min. 42 fotek). Tyto fotky byly posléze kódovány nezávislými hodnotiteli pro výskyt specifických projevů, které byly vyselektovány na základě rešerše dosavadních výzkumů ženského dvoření a na základě provedené pilotní studie ($n = 5$). Většina sledovaných prvků vykazovala s narůstajícím věkem mírný nárůst. To naznačuje, že dvořivé chování se u dívek vyvíjí postupně a intenzita jeho výskytu může být ovlivňována faktory biologickými (hormonální změny, dozrávání prefrontální kůry a limbického systému), psychickými (proměny psychiky související s uvědomováním si vlastní sexuality a individuality) i sociálními (vliv vrstevníků a sociálních sítí).

Klíčová slova: ženské neverbální chování, dvoření, sexualita, sebeprezentace

Abstract

Much research has been done about female courtship and related nonverbal signals. However, the development of courteous behaviour in women is still largely unknown. Given the current boom in social networks sites (SNS), it can be assumed that many girls are posting their photos with the aim to attract attention of potential mates. Thus, this research uses SNS as a source material that can help to clarify developmental phases of courtship behaviour. The research sample ($n = 65$) consists of female participants born between 1996 and 1998. Each participant was asked to send a minimum of 42 photos (seven photos for each year when she was 13 to 18 years old). These photos were then coded by independent coders for the occurrence of signals which were selected based on a previous research on female courtship and verified in an adjacent pilot study ($n = 5$). Most of the signals showed a slight increase with age. This suggests that female courteous behaviour develops gradually and the intensity may be influenced by biological (hormonal changes, maturation of the prefrontal cortex and limbic system), psychological (changes in the psyche related to the awareness of one's own sexuality and individuality) and social factors (influence of peers and SNS).

Keywords: female nonverbal behaviour, courtship, sexuality, self-presentation

Obsah

Úvod.....	8
Literárně přehledová část	10
1. Neverbální chování jako klíčová součást ženské sexuality.....	10
1.1 Etologické studie sexuálního chování	11
1.2 Teorie dvoření.....	12
1.2.1 Teorie atraktivity, proceptivity a receptivity.....	12
1.2.2 Kognitivně zaměřená teorie Karla Grammera	13
1.3 Observační studie neverbálního chování.....	14
2. Vybraná období ve vývoji socio-sexuálního chování dívek	17
2.1 Malá puberta.....	17
2.2 Pubescence	18
2.2.1 Biologické změny.....	19
2.2.2 Psychické změny	20
2.2.3 Sociální změny	21
2.3 Adolescence.....	22
2.3.1 Biologické změny.....	23
2.3.2 Psychické změny	24
2.3.3 Sociální změny	24
3. Role sociálních sítí v socio-sexuálním vývoji dívek.....	26
3.1 Sociální sítě jako prostor pro sebe prezentaci a vytváření vztahů.....	26
3.2 Pohlavní rozdíly v užívání sociálních sítí.....	27
3.3 Psychosociální dopady a potenciální rizika sociálních sítí.....	29
Výzkumná část	31
4. Výzkumný problém.....	31
5. Design výzkumného projektu	32
5.1 Typ výzkumu.....	32

5.2	Metody získávání dat.....	33
5.3	Metody zpracování a analýzy dat	34
5.4	Etika výzkumu.....	34
6.	Výzkumný soubor	36
7.	Výsledky	39
7.1	ANOVA pro opakovaná měření	39
7.1.1	Prvky s nejsilnější shodou hodnotitelů.....	39
7.1.2	Prvky se slabší shodou hodnotitelů.....	40
7.2	Explorační analýza se sníženým množstvím vnitrosubjektových úrovní.....	42
8.	Diskuse.....	43
	Závěr	50
	Seznam literatury	550
	Seznam tabulek	633
	Seznam zkratk	644
	Příloha I: Přehled kódovaných prvků.....	III
	Příloha II: Tabulka výsledků.....	III
	Příloha III: Informovaný souhlas	V
	Příloha IV: Informace k výzkumu	VI
	Příloha V: Prohlášení o mlčenlivosti (hodnotitelé)	VIII

Úvod

Výzkum ženského neverbálního chování během procesu dvoření se doposud soustředil především na popis projevů dospělých žen (např. Moore, 1985 nebo Grammer et al., 2000) samotný vývoj těchto projevů u pubertálních a adolescentních dívek byl zatím zmapován jen velmi okrajově (např. Moore, 1995). To může být způsobeno jednak potenciální časovou náročností podobného výzkumu (v případě realizace longitudinálního výzkumu), jednak problematickými etickými aspekty vzhledem ke zkoumanému věkovému období. Hlubší znalost tohoto tématu však může být významným přínosem v oblasti vývojové a sexuální psychologie.

Během pubescence a adolescence nastává klíčový vývojový skok, kdy se z na okolí závislého dítěte stává nezávislý mladý dospělý (Vágnerová, 2012). Mladá dospělost s sebou přináší nutnost vyřešit vnitřní konflikt mezi touhou po intimitě a potřebou zachovat si určitou izolaci a odstup (Erikson, 2015). Partnerství a intimita jsou však jedním ze zásadních témat pro dospívající, kteří začínají sbírat osobní zkušenosti s navazováním vztahů. To se v tomto období často odehrává v experimentální rovině nezávazného flirtu, což umožňuje cvičit vlastní expresi a úsudek bez hrožících závazků, navíc to přináší získ významných zkušeností, které jsou výhodné pro pozdější navazování partnerských vztahů (Jung, 2017). Jak uvádí Langmeier a Krejčířová (2006), hravý flirt a koketování je to, co přináší do života dospívajícího nové a intenzivní prožitky.

I přes naznačenou důležitost nácviku tohoto chování v období dospívání pro budoucí utváření partnerských dyád není v oblasti vědy doposud shromážděno dostatek poznatků o tom, jak a kdy konkrétně tento proces probíhá. Tato práce si proto klade za cíl prozkoumat, jaké prvky z repertoáru dospělého ženského dvořivého chování se objevují u různých věkových skupin dospívajících dívek, zda se četnost těchto prvků proměňuje s měnícím se věkem a v čem je toto chování u dospívajících dívek specifické. Pro sumarizaci výsledků bude vytvořena přehledová tabulka, ve které budou statisticky popsána všechna zjištění, a to za každý sledovaný rok věku.

Sociální sítě byly vyhodnoceny jako rozsáhlý zdroj dat umožňující získat množství autentického materiálu, který bude podroben následnému zkoumání. Ze statistik (Clement, 2019) vyplývá, že počet uživatelů Facebooku od jeho spuštění pro veřejnost v září 2006 neustále roste, v současné době je na této sociální síti přes 2,45 miliardy aktivních účtů

(tzn. účtů, jejichž uživatel se k účtu přihlašuje min. jednou měsíčně), z toho přes 60 % uživatelů spadá do věkové kategorie 13-34 let. Vzhledem k množství přítomného fotografického materiálu lze sledovat proměnu jedince ve vztahu ke světu, potažmo k druhému pohlaví, a to dokonce detailně v čase.

Uživatelé sociálních sítí jsou k vlastní online sebe prezentaci povzbuzováni rozličnými funkcemi, kupříkladu možností přidat profilovou nebo úvodní fotku a také možností získat na přidáný obsah zpětnou vazbu. Některé sociální sítě jsou na přidávání fotek přímo postavené, např. Instagram (Instagram, 2020).

Jedním z hlavních důvodů pro trávení času na sociálních sítích je pro většinu uživatelů možnost socializace a navazování či udržování vztahů (Valencia-Fagot, 2017). Předchozí generace tento čas trávily rozdílně – svou socializaci neuskutečňovaly ve virtuálním světě, ale ve světě reálném, navštěvováním přátel, chozením za kulturou, seznamováním se v baru atd. Lze předpokládat, že podobné chování ze společnosti nevytizelo, jen se s příchodem a užíváním sociálních sítí přesunulo zčásti právě na ně (Boyd, 2008). Proto může být přínosné využít online prostředí jako zdroj zkoumaných materiálů v otázce vývoje socio-sexuálního chování.

První kapitola této práce popisuje dosavadní znalosti v oblasti ženského neverbálního chování ve vztahu k sexualitě, přičemž respektuje chronologický vývoj poznatků a zahrnuje jak tuzemské, tak i zahraniční výzkumy a teorie.

Ve druhé kapitole jsou popsána klíčová období vývoje vztahující se ke zkoumané problematice, tj. vývoj jedince v období „malé puberty“, v období pubescence a adolescence. Každé z uvedených období je diskutováno v kontextu bio-psycho-sociálního modelu.

Třetí kapitola je věnována sociálním sítím jakožto vybranému zdroji sbíraného fotografického materiálu. Jsou zde nastíněny dosavadní výzkumy zabývající se problematikou sebe prezentace na sociálních sítích a také jsou zde popsána možná rizika související se zveřejňováním vlastních materiálů a navazováním kontaktů na těchto online platformách.

V textu jsou citovány také starší teorie zabývající se procesem dvoření (z 2. pol. 20. stol.), které jsou však doposud užívané. V práci je citováno podle normy APA (2010).

Literárně přehledová část

1. Neverbální chování jako klíčová součást ženské sexuality

Úloha neverbální komunikace hraje v oblasti sexuálního chování zásadní roli, protože sexuální interakce byly realizovány dávno před vznikem artikulované řeči a nutně tak probíhaly za součinnosti neverbálních komponent (Madlafousek, Žantovský, Hlíňák, & Kolářský, 1981). Jejich význam v partnerské komunikaci adekvátně ilustruje studie Graheho a Bernieriho (1999), při které měli účastníci posuzovat vztah mezi dvojicí partnerů, a to v rámci čtyř zdrojů: textový přepis rozhovoru partnerů, audio, video, video s textovým přepisem a video s audiem. Výsledky ukázaly, že nejlepších úsudků dosahovali účastníci, kteří shlédli pouze video, nejhorších úsudků pak ti, kteří dostali pouze textový přepis.

Jak zmiňují Barrett, Dunbar a Lycett (2007), právě neverbální komponenty významně utvářejí proces tzv. dvoření, tedy snahy zaujmout potenciálního partnera a vyjádřit mu svůj zájem. Podle Busse (2009) schopnost dvořit se dokonce předpovídá, jaký bude v budoucnu reprodukční úspěch jedince. Příznačným rysem procesu dvoření je proměna volní kontroly jedinců, která postupně kolísá a vrcholí orgasmem jako mimovolným projevem (Vágnerová, Lindová, & Klapilová, 2019). Evoluční psychologie a etologie užívá kromě pojmu „dvoření“ také související pojem „socio-sexuální chování“ (např. Dixon, 2012 a další; Gray & McIntyre, 2017)

Malina (2007) uvádí, že pojem „socio-sexuální chování“ interpretuje pojem „lidská sexualita“. Dle jeho názoru jsou tyto dva pojmy v podstatě ekvivalentní, přičemž první z nich lépe vysvětluje silnou provázanost mezi sociálním a sexuálním chováním. Definice socio-sexuálního chování je poměrně široká a odkazuje k aktivitám, jež mají skrytý sexuální potenciál, ale probíhají v širším sociálním kontextu, často třeba i za přítomnosti jiných lidí (Gray & McIntyre, 2017). Může se jednat např. o flirtování, obdivné lichotky (Gutek, Cohen & Kondrad, 1990), různé sexuální narážky, zvaní na rande (Gilson, Fedor & Roth, 2005) nebo i strategie aplikované v rámci udržování partnerského vztahu, např. agrese vůči konkurentům nebo usmiřování po hádce (Gray & McIntyre, 2017). Toto chování v sobě obsahuje složky sexuálního chování, které ovšem v danou chvíli nemá reprodukční charakter (ovšem může v reprodukci vyústit), a projevuje se např. formou dvořících rituálů, přičemž jeho hranice jsou sociálně vymezené (Malina, 2007).

1.1 Etologické studie sexuálního chování

Socio-sexuální chování se objevuje nejen u lidí, ale i napříč různými zvířecími druhy, např. u některých druhů kytovců demonstruje samec samici své fyzické kvality vlastní prezentací během plavání (Hill et al., 2015). Výchozími body pro zkoumání socio-sexuálního chování u člověka jsou právě studie z oblasti etologie. Takové studie poskytují základní náhled na zkoumanou problematiku a usnadňují efektivnější formulaci výzkumných otázek a volbu metod pro následný výzkum socio-sexuálního chování člověka (Madlafousek, Žantovský, Hlíňák & Kolářský, 1981). Kromě metodologické roviny mohou být etologické studie přínosné také v rovině heuristické a interdisciplinární, a to např. základním rozpracováním problematiky a hledáním souvislostí v rámci biologických, fyziologických či psychopatologických věd (Madlafousek & Freund, 1962).

Z tuzemských autorů k této problematice významně přispěl Jaroslav Madlafousek, který se spolu s dalšími autory zabýval studiem kopulačního chování u krys a potkanů. Ve svých studiích prokázal mj. že sexuální chování u těchto zvířat má podobu komunikačního procesu (Madlafousek, Žantovský, Hlíňák & Kolářský, 1981). V rámci tohoto procesu se dá rozlišit tzv. předkopulační chování, které je u samic ovlivňováno i hormonálním cyklem (Hlíňák & Madlafousek, 1972). Předkopulační chování samic je velmi důležité pro přechod ke kopulačnímu chování. V jedné ze studií se zjistilo, že pokud samice nevykazuje žádnou míru předkopulačního chování, potom dospělý, sexuálně nezkušený samec, není schopen ke kopulačnímu chování přejít (Madlafousek, Žantovský, Hlíňák, & Kolářský, 1981). Pokud samice vykazuje předkopulační chování alespoň v nízké intenzitě, zvyšuje se počet samců, kteří iniciují kopulační chování. Se samicí vykazující nejvyšší intenzitu předkopulačního chování byli schopni kopulovat všichni sexuálně nezkušení samci. Závislost samců na přítomnosti předkopulačního chování u samic se pak snižuje v závislosti na míře sexuální zkušenosti samce.

Tyto studie ukazují na mimořádný význam předkopulačního chování (zejména samičího) v procesu realizace sexuálního aktu a zároveň přinášejí možné náznaky existence podobných zákonitostí i u člověka. Jak zmiňuje Levesque (2011), flirtování je jednou z fází, která předchází plození, a je tak pro zachování existence lidského i zvířecího druhu extrémně důležité. Autor tento poznatek dále dává do souvislosti s tím, že flirtování je zřejmě geneticky vrozená dispozice, která u lidí neslouží jen pro navázání partnerského či sexuálního vztahu, ale také pro jeho udržování a ujišťování se o vzájemné náklonosti. Je

to tedy nástroj užitečný v mnoha směrech, který již v minulosti přilákal zájem vícero výzkumníků.

1.2 Teorie dvoření

Teoretické koncepce procesu dvoření u lidí se často rozcházejí v odlišném počtu či pojetí jednotlivých fází. Většina autorů se však shoduje na tom, že dvoření probíhá v určitých fázích a klíčovým nástrojem jsou při něm neverbální projevy jedinců.

1.2.1 Teorie atraktivity, proceptivity a receptivity

Jedna z nejznámějších teorií, které se zabývají dvořením, definuje tento proces ve fázích atraktivity, proceptivity a receptivity (Beach, 1976). Ve fázi atraktivity, která nastupuje jako první, se jedinec snaží přitáhnout pozornost potenciálního protějšku demonstrací svých kvalit, přičemž ještě necílí na konkrétního partnera, projevy jsou vysílané tzv. „do pléna“ (Vágnerová et al., 2019). Ženy se v této fázi proto obvykle snaží podtrhnout své přednosti, např. líčením pro vyzdvižení mládí a svěžesti (Fink, Grammer, & Matts, 2006; Blažek & Trnka, 2009) nebo vysokými podpatky pro zdůraznění dlouhých štíhlých nohou (Guéguen, 2015). Muži se často snaží upoutat pozornost prezentací svých zdrojů či sociálního statusu (Lycett & Dunbar, 2000).

Po proběhnutí fáze atraktivity přichází fáze proceptivity, během které se jedinci navzájem přibližují, ověřují si zájem a snaží se udržet si náklonnost protějšku využitím rozmanitých flirtovních strategií (Moore, 1985). U obou jedinců lze sledovat vzájemnou synchronnost pohybů a gest (Perper, 1985; Grammer, Kruck & Magnusson, 1998), která nastává i během tance, kdy může přispívat k sexuálnímu vzrušení (Miani, 2016). Muži využívají pohlavně specifických gest, např. maximalizace (roztažením rukou a nohou se snaží zabírat více prostoru), což může vést k potenciálně vyšší pravděpodobnosti úspěšnosti u žen, jak zjistili Renninger, Wade a Grammer (2004). Ženy oproti tomu vyvolávají dojem nevinnosti využitím tzv. cudného pohledu (Moore, 1985), kdy protějšku střídavě věnují krátké pohledy, jež vzápětí odvrací. Toto gesto se typicky vyskytuje u malých dětí, žena ho může využívat s cílem vyvolat v muži podobnou pozitivní reakci, jako mívá dospělý vůči dítěti (Givens, 1978; Vágnerová et al., v tisku).

Proces je završen fází receptivity. Pomocí využití individuálně odlišných taktik (např. pozvání k sobě domů, nabídka skleničky alkoholu nebo masáže) se pár přesune do soukromí (Greer & Buss, 1994), kde dojde k samotnému pohlavnímu styku, případně doprovodným sexuálními aktivitám, a to tzv. v ústraní. Mezi mnoha autory to je např.

Hynie (1974), který klade důraz na rozlišování sexuálních procesů probíhajících na veřejnosti a v ústraní. Tím zároveň upozorňuje na komplexnost a kontinuum sexuality, která je realizována mnoha způsoby (v Beachově pojetí fázemi) a neomezuje se jen na samotný pohlavní styk.

1.2.3 Kognitivně zaměřená teorie Karla Grammera

Dvoření jako několik dílčích kroků skládajících se z kognitivních procesů a behaviorálních aktů popisuje Grammer (1989). Autor upozorňuje, že nezávisle na kontextu je fyzická atraktivita primárním faktorem, na základě kterého dělá jedinec rozhodnutí o případném přiblížení se vůči protějšku. Jako druhý krok následuje zhodnocení a výběr partnera. V tomto procesu lze nalézt určité trendy – např. muži s vousy jsou vnímáni jako psychicky i fyzicky vyzrálejší (Neave & Shields, 2008).

Jako další přichází na řadu navázání kontaktu, během kterého oba jedinci demonstrují svůj zájem nejčastěji nepřímo (Cook, 1981), právě využitím neverbálních signálů. Grammer (1990) zjistil, že žena projevující zájem v přítomnosti muže projevujícího zájem obvykle vykazuje tyto behaviorální prvky: tělo je nasměrováno mírně směrem od muže tak, aby mohla být silueta prezentována z boku (a mohla lépe vyniknout), je přítomna prezentace krku a dekoltu, nohy zaujímají otevřený postoj, oční pohled je často směřován mimo partnera tak, jak to popisuje Moore (1985) při tzv. „cudném pohledu“. Zmíněná rotace těla prezentující siluetu z boku může být také spojována s tzv. „pseudo-vzdálením se“, které má za cíl vzbudit v mužském protějšku snahu o dobývání ženy (Beach, 1976). Studie některých autorů (Swierk, Myers & Langkilde, 2013) naznačují, že muži mají větší zájem trávit čas se ženami, které se od nich častěji vzdalují. Jak tyto autoři zmiňují, během fáze proceptivity často ze strany ženy dochází ke kombinaci přibližování se a vzdalování, a to i v živočišné říši. V mužově zájmu je, aby využil své šance co nejdříve, vzhledem k vnitropohlavní kompetici, která v prostředí barů a podobných seznamovacích míst probíhá (Grammer, 1989).

Po úspěšném navázání kontaktu jedinci znovu analyzují zájem protějšku, především skrze čtení jeho neverbálních signálů, které jsou čtenější co do frekvence, délky a výrazovosti (Moore, 1985; Grammer, 1989). Potvrzení vzájemné kompatibility doprovází na straně ženy přikyvování a naklonění horní části těla směrem k partnerovi (Moore, 1985). Někteří autoři také poukazují na společný tanec jako možný způsob vzájemného

sladění pohybů, které předznamenává připravenost na budoucí kopulační pohyby (Grammer, 1989; Hugill, Fink & Neave, 2010).

1.3 Observační studie neverbálního chování

Z observačních studií a výzkumných interview vyplývá, že neverbálních signálů využívají během svádění potenciálního partnera ve větší míře ženy (Grammer, 1989). Podle některých autorů jsou ženy také schopné tyto signály lépe dekodovat (Grammer, Kruck, Juette & Fink, 2000; Haselton, 2003; Hall, Xing & Brooks, 2015). Jiné studie ale zjistily, že schopnost mužů správně vyhodnocovat neverbální signály zájmu žen závisí na kontextu, např. muži, kteří se považují za více atraktivní, a také ti, jejichž motivace byla navázat pouze krátkodobý, sexuální vztah, dekovali zájem ženy o sexuální poměr jako vyšší, než byl (Perilloux, Easton, & Buss, 2012).

Pro jedince v přirozeném prostředí znamená užití neverbálního chování v rámci procesu dvoření kromě možnosti předání dalších doplňujících informací o svém intrapsychickém stavu (Mehrabian & Ferris, 1967) také způsob, jak se vyhnout potenciálnímu riziku explicitního odmítnutí ze strany protějšku (Cupach & Metts, 1991). Neverbální signály nemají ostře vymezené hranice a obsahy, dají se za ně skrýt i jiné úmysly než původně zamýšlené, a tím utvářejí systém závislý na individuálních schopnostech člověka tyto signály vysílat i přijímat v rámci komunikačního aktu (Buss, 2009).

Známostou observační studií neverbálního chování žen realizovala Moore (1985) v prostředí baru, univerzitní knihovny, menzy a univerzitního dívčího klubu. Na vzorku čítajícím více než 200 žen definovala celkem 52 druhů chování (prvků), které ženy během projevů flirtu či dvoření vykazují. Výsledky ukázaly, že ženy užívající tyto behaviorální prvky s větší frekvencí byly častěji osločovány potenciálními partnery. Zjištěné vzorce chování byly roztrženy do třech kategorií – hlava a obličej, gesta a postoje. V první kategorii se nejčastěji vyskytoval úsměv, smích, pohazování vlasů a různé druhy pohledů (např. krátký upřený pohled následovaný odvrácením zraku mimo objekt zájmu). V kategorii gest byla nejčastěji pozorována gestikulace rukama, drobné úpravy make-upu, oblečení, vlasů, pohrávání si s drobnými předměty (např. náušnice, klíče), případně dotýkání se těla protějšku (např. na obličeji nebo na ruce). V rámci postojů bylo velmi často zaznamenáno naklánění se směrem k partnerovi, pohyb do rytmu hudby mimo taneční parket (obvykle následovaný výzvou od partnera k tanci), žádost o pomoc (např.

s oblečením kabátu), či tzv. „přehlídkový“ styl chůze, kdy žena výrazně pohupuje boky, stahuje ramena a záda tak, aby vynikl její dekolt a hlavu pozvedává směrem nahoru.

Moore (1995) je také autorkou ojedinělé observační studie dvořících signálů u mladých dívek. Pozorovala celkem 100 náhodně vybraných dívek, věkově odhadem mezi 13 a 16 lety, a to v prostředí škol a nákupních center, každou po dobu 30 minut. Projevy dívek byly analyzovány pro výskyt neverbálních signálů zájmu ze zkonstruovaného přehledového katalogu předchozí studie autorky. V oblasti hlavy a obličeje dívky nejčastěji vykazovaly manipulaci rukou s vlasy, pohazování vlasy, pohled zkoumající okolní prostředí (autorkou interpretovaný jako zjišťování množství potenciálních objektů zájmu), úsměv, smích a tzv. „cudný úsměv“. V kategorii gest to byly nejčastěji drobné úpravy make-upu, oblečení nebo vlasů, pohrávání si s drobnými předměty a gestikulace rukou během mluvení. V postojové kategorii byl zjištěn významný rozdíl ve frekvenci výskytu jednoho ze signálů nazvaného „hry/vtipkování“. Oproti dospělým ženám vykazovaly mladé dívky větší četnost projevů spadajících pod tento signál, jako např. popichování nebo lechtání partnera, přiblížení se k němu zezadu se zakrytím jeho očí nebo škádlivé vyplazování jazyka. Podobně jako dospělé ženy také ve velké míře užívaly náklonu jako symbolu zájmu a tzv. „přehlídkový styl chůze“.

Grammer, Kruck, Juette a Fink (2000) jsou autory observační studie, během které bylo sledováno 45 párů ve věku 18-23 let v prostředí simulované čekárny. Výzkumník nechal každý pár o samotě deset minut s odůvodněním, že si potřebuje vyřídit hovor. Během této doby byl daný pár sledován skrze jednostranné zrcadlo a získané materiály byly poté analyzovány pro výskyt určených neverbálních prvků chování. Při následném zkorelování hodnoty uvedeného ženina zájmu o muže s frekvencí výskytů předem určených signálů se ukázalo, že nejvíce užívanými signály byly (podobně jako ve studii Moore, 1985) drobné úpravy make-upu, oblečení či vlasů, dále náklon hlavy, již zmiňovaný „cudný úsměv“, gestikulace rukama během vyprávění a krátký upřený pohled (méně než 3 sekundy) následovaný odvrácením zraku mimo partnera.

Neverbální projevy dvoření zkoumali ve své studii také Hall a Xing (2015), a to na základě jejich předchozí studie (Hall, Carter, Cody, & Albright, 2010), ve které autoři zkoumali různé flirtovní styly. Zkoumána byla interakce celkem 51 heterosexuálních párů, které se neznaly a které měly za úkol vést konverzaci po dobu deseti minut, k čemuž mohly využít karty s otázkami podněcujícími hovor. Ukázalo se, že pokud žena hodnotila

svůj zájem o partnera jako vysoký, vykazovala nejčastěji tyto behaviorální projevy: přikyvování, gestikulace rukou s otevřenými dlaněmi, krčení se v ramenou, úsměv, smích a flirtovní pohledy (definované pomocí pozvednutého obočí v kombinaci s úsměvem nebo tzv. „cudným úsměvem“, případně sklopené oči v kombinaci s částečným úsměvem, mrkání, úsměv s pouze jedním zdvihnutým koutkem a podobně).

2. Vybraná období ve vývoji socio-sexuálního chování dívek

Na popis klíčových vývojových stádií ve vývoji socio-sexuálního chování je v této kapitole uplatňován biopsychosociální model, který zdůrazňuje působení různých rovin na vývoj člověka – biologické, psychické i sociální, někdy se přidává i rovina spirituální (Hartl & Hartlová, 2015). Jak píše Raudenská a Javůrková (2011), biologická rovina odkazuje k procesům, které probíhají automaticky a nevědomě, např. na úrovni centrálního nervového systému nebo neuroendokrinního systému. Psychologickou rovinou je pak myšlen vnitřní uvědomovaný psychický stav jedince se všemi souvisejícími kognitivními funkcemi. Sociální rovina oproti tomu odkazuje směrem ven, tedy k interakci jedince s vnějším světem a společností.

2.1 Malá puberta

Během třetího až šestého měsíce vývoje dítěte dochází k aktivaci osy hypotalamus-hypofýza-gonády (k první aktivaci zmíněné osy dochází u dítěte ještě dříve, a to již ve fetálním stádiu během druhého trimestru), která v pozdějším vývoji zodpovídá za nástup puberty a budoucí reprodukční schopnosti, jak zmiňují Kuiri-Hänninen, Sankilampi a Dunkel (2014). Tito autoři také zmiňují, že se tomuto období přezdívá „malá puberta“, právě v souvislosti s pozdější návazností na toto období. Dochází při ní ke zvýšení množství gonadotropních a pohlavních hormonů v těle dítěte, což zapříčiňuje vývoj pohlavních orgánů (u chlapců je stimulován růst penisu a varlat, u dívek jsou to ovariální folikuly) a pohlavní zrání (Lanciotti, Cofini, Leonardi, Penta, & Esposito, 2018).

Není stále ještě úplně jasné, jak konkrétně toto období ovlivňuje budoucí reprodukční schopnosti dívek, většina studií však určitou pohlavní specifitu tohoto procesu zmiňuje: např. Lanciotti et al. (2018) poukazují na rozdílnou fluktuaci hormonů během prvních měsíců života u obou pohlaví – u chlapců dochází k nejvýznamnějším změnám během prvního až třetího měsíce, u dívek estrogeny kolísají až v průběhu šestého měsíce života. Hormon folitropin zodpovědný u dívek za vývoj folikulů a tvorbu estrogenu je dokonce ve zvýšeném množství přítomen v dívčím těle do třetího až čtvrtého roku věku, poté se jeho činnost utlumuje a znovu se aktivuje až v pubertě (Kuiri-Hänninen et al., 2014). Andersson et al. (1998) naznačují, že malá puberta by mohla být klíčovým obdobím pro včasnou diagnostiku poruch reprodukce, toto téma však ještě není dostatečně prozkoumáno.

Kromě zásadních změn na biologické úrovni dochází v období prvního roku života také k rozvoji psychických funkcí. U kojence se vyvíjí velké množství schopností a dovedností (např. hrubá a jemná motorika, základy komunikace), a to především za asistence primárních pečovatelů (Langmeier & Krejčířová, 2006). Rodiče jsou tedy zodpovědní za to, aby kojenci poskytli prostředí bohaté na podněty, které mu umožní rozvoj zmíněných funkcí.

Období prvního roku života je také doba, kdy se významně dotváří vztah matky a dítěte (Šulová, 2010). V tomto procesu hraje významnou roli schopnost protosociálního chování, které se objevuje již u novorozenců a projevuje se v živé reakci na lidský hlas, zaujetí lidskými obličejí oproti jiným podnětům či aktivnějším projevováním úchopového reflexu při kontaktu s lidskými prsty oproti podobným, avšak neživým předmětům (Hoskovcová Horáková, 2006).

2.2 Pubescence

Období pubescence, zahrnující dle většiny autorů věk 11 až 15 let, lze rozdělit do dvou fází – fáze prepuberty (11 až 13 let) a fáze vlastní puberty (13 až 15 let), přičemž u chlapců může být nástup uvedených období ještě o 1-2 roky posunut (Langmeier & Krejčířová, 2006). Počátek, průběh a rychlost celého procesu se může značně lišit v závislosti na jednotlivci (Skolnick & Kagan, 1986).

Autoři Langmeier a Krejčířová (2006) zmiňují, že podle některých výzkumů došlo v posledním století k zásadním změnám v průměrném věkovém období nástupu dospívání, tento jev se označuje jako tzv. sekulární akcelerace a u dívek se projevuje např. dřívějším nástupem menarché. Přestože koncem devatenáctého století začaly dívky menstruat obvykle ve věku kolem 17 let (Skolnick & Kagan, 1986), koncem devadesátých let už se průměrný věk posunul na 14 let (Morabia & Costanza, 1998), nejnovější studie udávají dokonce 11 let (Markosyan & Arzumanyan, 2017). Reprezentativní průzkum realizovaný v Laboratoři evoluční sexuologie a psychopatologie v NÚDZ v únoru 2020 ukázal, že medián věku první menstruace byl 13 let u respondentek z věkové skupiny 18-29 let a v porovnání se staršími věkovými skupinami (30-44 let, 45-54 let a 55 a více let) zůstával stejný, směrem k mladším věkovým skupinám se však snižoval rozptyl. Z výzkumu tedy nevyplývalo, že by v tomto případě docházelo k posunu napříč generacemi

Zůstává otázkou, zda se paralelně s rychlejším fyzickým vývojem zrychluje i psychický vývoj. Langmeier a Krejčířová (2006) uvádějí, že většina empirických nálezů

tuto domněnku podporuje, např. restandardizace inteligenčních škál a následné srovnání výkonu dětí příslušných věkových skupin poukazuje na vzestup výkonů oproti dobám minulým. Podobně zmiňují i srovnání věkových kohort v souvislosti s projevy negativismu a výbušnosti, přičemž tyto projevy se také u pubescentů objevují dříve, než jak to reflektovali starší generace. Jako vysvětlení sekulární akcelerace se obvykle udávají environmentální faktory, zvýšení životního standardu, dostatek zdrojů potřebných pro adekvátní psychofyzický vývoj a pokrok zdravotní péče (Skolnick & Kagan, 1986).

2.3.1 Biologické změny

Přestože období školního věku před nástupem puberty bývá někdy považováno za období relativního hormonálního klidu a sexuálního nezájmu, řada autorů poukazuje na to, že změny zde probíhají, avšak latentně. Vágnerová (2012) uvádí, že první hormonální změny předpovídající příchod puberty probíhají již 2-3 roky před tím, než se začínají objevovat první změny na těle pubescenta. Za tyto hormonální změny zodpovídá především zvýšená sekrece androgenů z nadledvinek (Parker, 1991), která navíc podle některých studií způsobuje pozdější zvědomení si sexuální přitažlivosti u sebe i u ostatních (Herd & McClintock, 2000).

Dívkám začínají s příchodem puberty růst prsa (telarché) a vyvyšují se prsní bradavky (Thorová, 2015). Roste také pubické ochlupení (pubarché) a boky (Karapanou & Papadimitriou, 2010). Vývojovou změnou prochází i genitálie, a to jak zevnějšku, tak zevnitř (Janošová, 2008). Všechny tyto změny na těle dospívající dívky mohou zároveň sloužit jako komunikační signál sexuální zralosti (Skolnick & Kagan, 1986).

Reaktivace osy hypotalamus-hypofýza-gonády (gonadarché) s sebou přináší zvýšenou produkci pohlavních hormonů (Sysk & Foster, 2004). U dívek se jedná zejména o estrogen, který zapříčiňuje kromě vývoje sekundárních pohlavních znaků také zrání dělohy, dále pak progesteron, který zodpovídá za nástup menstruačního cyklu a přispívá k výskytu tzv. premenstruačního syndromu (Janošová, 2008). Podle Thorové (2015) je významným kritériem pro nástup menstruace také množství tělesného tuku – dívky s vyšším množstvím začínají menstruuovat dříve. Autorka zároveň zmiňuje, že dívky mají obecně oproti chlapcům vyšší podíl tělesného tuku, který se u nich zapříčiněním hormonálního působení nejčastěji ukládá v oblasti břicha a boků a způsobuje tak typicky ženské zaoblení postavy.

Vágnerová (2012) uvádí, že během pubescence dochází také k dozrávání prefrontální kůry mozku, která má na starosti např. kontrolu impulzivity nebo třídění většího množství informací. Jak autorka dodává, k tomuto zrání dochází postupně, což má v kombinaci s rychleji dozrávajícím limbickým systémem za následek zvýšenou tendenci reagovat emocionálně a sníženou kontrolu nad vlastním chováním. Na toto téma provedli autoři Crone a Dahl (2012) metaanalýzu všech studií, které se zráním mozkových struktur v průběhu dospívání zabývaly, a dospěli k názoru, že v průběhu dospívání může v lidském těle docházet k silnějším reakcím limbického systému na stimuly jako je sociální zpětná vazba, emocionální výrazy nebo možnost odměny. Jak však autoři dále zmiňují, stále chybí jednotný názor na průběh dozrávání mozkových oblastí zodpovědných za kontrolu chování, protože výsledky existujících studií se rozcházejí. Ačkoli je tedy v souvislosti s dospíváním často zmiňováno dozrávání prefrontální kůry a limbického systému, není ještě zcela jasné, jak celý proces funguje a jak se obě tyto části mozku navzájem ovlivňují.

Změny v limbickém systému pubescenta se odráží i na vnímání samotné tělesné proměny, která může být prožívána velmi intenzivně, často v závislosti na psychické vyspělosti a sociálních interakcích, které pubescent zažívá. Potřeba přijetí nové podoby vlastního těla je u pubescentů vcelku oprávněná. Thorová (2015) uvádí příklad rychlé a výrazné tělesné změny na výšce, kdy pubescent roste v průměru o 9-14 centimetrů za rok. Vývoj tedy probíhá velmi rychle a pubescent je nucen se na změny na svém těle bezodkladně adaptovat, což nemusí vždy probíhat bez problémů.

2.3.2 Psychické změny

Ukazuje se, že co se týče psychických změn, dříve vyspělé dívky prožívají období dospívání hůře oproti svým vrstevnicím, u nichž se nástup puberty objevil později (Ge, Conger & Elder, 1996; Mendle, Turkheimer & Emery, 2007) což může být způsobeno pocitem nepochopení ze strany okolí (Janošová, 2008). Významné biologické, psychické a sociální změny se na psychice dospívající dívky mohou projevit emoční labilitou, častými změnami nálad, negativismem, impulsivností, konfliktností a souvisejícími poruchami koncentrace (Langmeier & Krejčířová, 2006). Dívky navíc v tomto období začínají být vnímány odlišně oproti předchozím vývojovým obdobím – růst prsou i výraznější křivky přispívají ke zvýšení atraktivity a k tomu, že začínají být vnímány jako objekt sexuálního zájmu (van de Bongardt, Yu, Deković & Meeus, 2015).

Postupná proměna nastává také v myšlení, které začíná pojímat více perspektiv, a stává se flexibilnějším (Thorová, 2015). U pubescentů lze sledovat i určitý sklon k radikalismu, vztahovačnosti či k tzv. zkratkovitému chování, např. při zažívání pocitů nespravedlnosti, které se můžou jevit jako neměnné a definitivní (Vágnerová, 2012). Běžně je také v psychice pubescenta přítomná zvýšená kritičnost vůči autoritám, podobná vzpoura je však ve svém výsledku pro pubescenta prospěšná, protože umožňuje vymanění se z role závislého dítěte (Řičan, 2014). Oproti školnímu věku se v tomto období začíná zvyšovat výskyt psychiatrických onemocnění (Thorová, 2015).

2.3.3 Sociální změny

Jak píše Macek (2003), jedinec během dospívání získává zkušenosti ve vedení interpersonálních vztahů na různých úrovních, reflektuje je a na základě nich si poté vytváří mínění sám o sobě a vlastní účinnosti ve vztahové oblasti. V oblasti socializace probíhá nejvýraznější změna zejména v částečném přemístění vazby z rodičů na vrstevníky (Langmeier & Krejčířová, 2006).

Langmeier a Krejčířová (2006) poukazují na vývojové stupně navazování vztahů, které lze u dospívajících sledovat (viz Tabulka č. 1). Zpočátku puberty vytvářejí vrstevníci skupiny složené z jedinců stejného pohlaví a vůči opačnému pohlaví se vymezují. Toto období autoři nazvali „skupinová izosexuální fáze“.

Fáze	Období
Skupinová izosexuální fáze	Začátek pubescence
Individuální izosexuální fáze	Puberta
Přechodná fáze	Konec pubescence
Heterosexuální fáze polygamní	Přelom pubescence a adolescence
Etapa zamilovanosti	Přelom adolescence a dospělosti

Tabulka č. 1: Navazování vztahů k vrstevníkům (Langmeier & Krejčířová, 2006)

Po určité době ale začne vznikat potřeba navazovat důvěrnější vztah s protějškem stejného pohlaví, který umožňuje svěřovat si tajemství a intimnosti bez zásahu ostatních. Takové období autoři nazvali „individuální izosexuální fáze“. Postupem času se začíná ozývat nejistý zájem o opačné pohlaví, což autoři nazývají „přechodnou etapou“. Na tu

navazuje „heterosexuální fáze polygamní“, ve které jedinci začínají získávat první zkušenosti s opačným pohlavím a vztahy navazují často s cílem pouhé zvědavosti.

Vrcholnou fází, ke které dochází obvykle až koncem adolescence, je „etapa zamilovanosti“, během níž už jedinci začínají cítit výraznější závazky vůči svému protějšku a vztahy navazují s cílem trvalejšího svazku. Jak ale autoři zmiňují, pořadí těchto fází není pravidlem a u některých jedinců může probíhat značně zrychleně (či naopak). Podobnou trajektorii směrem od polygamní nezacílenosti k preferenci jediného partnera popisují i autorky Weinstein & Rosen (1991).

Podle zmíněných fází se jedinec v období pubescence obvykle ve vztazích s vrstevníky nedostane dál než do přechodné fáze či heterosexuální fáze polygamní. Tomu nasvědčuje i to, že v rámci sexuálního chování se během puberty obvykle realizují pouze úvodní fáze (např. dvoření či líbání) izolovaně od závěrečných fází, jako je koitus (Madlafousek, Žantovský, Hlíňák, & Kolářský, 1981). Jak zmiňuje Thorová (2015), láska v tomto období bývá přelétavá, nestálá, krátkodobá a má často experimentální charakter. Zájem o sexualitu se u pubescentů projevuje také zkoumáním vlastního těla a masturbací (Říčan, 2014). Z výzkumu Weisse a Zvěřiny (2001) vyplývá, že k první masturbaci dochází u mužů i žen v tuzemsku nejčastěji v období mezi třináctým a patnáctým rokem. Jak již bylo naznačeno, první zamilování typické pro období pubescence ještě nebývá zdaleka tak propojené s fyzickou sexualitou – často se odehrává spíše na platonické úrovni a je velmi intenzivní a náhlé (Říčan, 2014).

2.4 Adolescence

Rozdělení vývoje dospívajících na pubescenci a adolescenci se v různých zemích liší¹, v tuzemsku je období adolescence obvykle datováno zhruba mezi 15. a 22. rokem života (Langmeier & Krejčířová, 2006). Existují i názory, že vzhledem k tomu, že dnešní dospívající často žijí s rodiči až do ukončení vysoké školy, mělo by být pojetí adolescence (ve smyslu užívaného v zahraničí) rozšířeno až ke hranici 25 let (Sawyer, Azzopardi, Wickremarathne & Patton, 2018).

---

¹ Zahraniční literatura označuje oproti české literatuře adolescenci celé vývojové období od zhruba desátého roku věku do dospělosti. Toto pojetí podporuje i etymologický výklad slova adolescence, které je odvozené z latinského „adolescētia“, tzn. „dospívat“ nebo „zrát“ (Online Etymology Dictionary, 2020). Jako pubescence bývají v zahraniční literatuře označovány především fyziologické změny, sexuální a reprodukční dozrávání, adolescenci se pak odkazuje k psychologickému a sociálnímu vývoji (Garrison & Felice, 2009). Jak ale různí autoři doplňují, pubescence sice adolescenci předchází, avšak oba procesy jsou vzájemně velmi provázány.

2.4.1 Biologické změny

Fyzický vývoj v adolescenci pokračuje a završuje se (Sinaiko, Donahue, Jacobs J. & Prineas, 1999). Dověšení vývoje primárních i sekundárních pohlavních znaků podněcuje zejména estrogenní hormony a také androgeny, které mj. podněcuje růst pubického ochlupení (Roztočil, 2011; Koukolík, 2013). Okolo 15. a 16. roku věku u dívek narůstá reprodukční schopnost, zhruba okolo 17. a 18. roku už je pak v případě fyzického zdraví plně schopna reprodukce (Roztočil, 2011). Významným hormonem je v tomto ohledu také progesteron, který připravuje děložní sliznici na případné uhnízdění oplodněného vajíčka – pokud k oplodnění nedojde, tvorba progesteronu klesá a dochází k menstruačnímu krvácení (Jameson & De Groot, 2015). Podle některých autorů má progesteron u žen vliv také na sexuální apetenci (King, 2012). Menstruační cyklus se koncem adolescence ustaluje a stává se pravidelnějším (Carlson, Eisenstat, & Ziporyn, 2004).

Sweeting (2002) ve svém výzkumu zkoumal souvislost mezi věkem, BMI indexem a mírou toho, jaké starosti si mladé dívky a chlapci dělají o svou váhu. Ukázalo se, že napříč rozdílným BMI indexem se u dívek s narůstajícím věkem postupně stále zvyšuje množství starostí o jejich váhu a více než čtvrtina patnáctiletých dívek dodržuje nějakou formu hubnoucí diety.

I během adolescence přetrvává u dospívajících zaujetí vlastním tělem ve smyslu zkoumání a porovnávání se společensky uznávaným ideálem, ke konci adolescence už se obvykle spokojenost s vlastním tělem zvyšuje (Vágnerová, 2012). Zatímco u chlapců probíhá nárůst váhy a výšky během celého dospívání (pubescence i adolescence) lineárně, u dívek se vývoj v tomto směru začíná v pozdní adolescenci zpomalovat (Seifert & Hoffnung, 1991; Macek, 2003) a např. pánev dosahuje u dívek dospělé velikosti kolem 17. a 18. roku (Thorová, 2015).

Vývoj pohlavních znaků u dospívajících dobře ilustruje Tannerova stupnice (např. Sanctis et al, 2016), která popisuje vývoj primárních a sekundárních pohlavních znaků v jednotlivých letech během dospívání. Podle této stupnice má dívka na konci dospívání (zhruba ve věku 15-18 let) plné pubické ochlupení, zcela vyvinuté genitálie, prsa dospělé velikosti a tvaru, erektální bradavky a zakulacené křivky (stehna, boky a hýždě). Vývoj však může u některých jedinců probíhat odlišně a tato stupnice se tudíž využívá spíše pro orientační účely.

2.4.2 Psychické změny

Uspokojivý psychický stav během dospívání může mít vliv na mnoho pozdějších životních aspektů, např. kvalitu vztahů nebo kariérní rozvoj (O'Connor, Sanson, Toumbourou, Norrish & Olsson, 2016). Dosáhnout psychické pohody však může být pro adolescenta poměrně komplikované, a to i vzhledem k množství fyzických a psychických změn, které v tomto období vývoje stále probíhají. Longitudinální výzkum (Luan, Hutteman, Denissen, Asendorpf & van Aken, 2017) na 576 účastnících naznačuje proměnu výskytu míry vlastností pětifaktorového modelu osobnosti během pubescence, adolescence a mladé dospělosti. S věkem mírně narůstala např. míra svědomitosti a přívětivosti, naopak míra neuroticismu se s věkem snižovala.

Macek (2003) uvádí, že adolescenti jsou již schopni používat podobné myšlenkové operace jako dospělí, v řešení problémů jim mohou být rovnocennými partnery a v něčem (např. kreativita řešení problémů) je mohou dokonce předčit vlivem bystrého a přímočarého uvažování, které však ještě někdy bývá ukvapené (Říčan, 2014). Jak upozorňuje Vágnerová (2012), adolescenti již nepřemýšlí o tom, jaký svět je, ale o tom, jaký by měl nebo mohl být. To potvrzuje, že dokážou uvažovat hypoteticky a bez závislosti na reálném stavu věcí. Koncem adolescence už není myšlení a prožívání tolik přelétavé, ustaluje se, a to se projevuje i v navazování vztahů s ostatními, ve kterých už nejde zdaleka tolik o kvantitu, ale kvalitu (Macek, 2003; Thorová, 2015).

Mysl adolescenta se začíná více zajímat o vážná témata, jakkoli mohou být i nepříjemná, hledá životní pravdu a přemýšlí o morálních hodnotách (Říčan, 2014). Zajímavý psychologický fenomén, který se u adolescentů objevuje, je prohloubení tolerance, např. v postojích vůči minoritám (van Zalk & Kerr, 2014), což však může být zčásti způsobeno dobrou informovaností nastupujících generací a mizením vžitých předsudků (Janošová, 2008).

2.4.3 Sociální změny

Ze sociálního hlediska je podle Vágnerové (2012) období adolescence zásadním mezníkem v životě dospívajícího jedince, který v tuto dobu často stojí před zásadními rozhodnutími ohledně svého budoucího vzdělávacího či profesního působení. Jak autorka upozorňuje, souvisí s tím i nárůst počtu sociálních rolí, které si adolescent postupně osvojuje a zastává. Na významu zároveň získává role partnera, která zabezpečuje potřeby

intimního charakteru, pomáhá dotvářet identitu a může stimulovat jedince i v oblasti seberozvoje (Vágnerová, 2012).

Autoři Langmeier a Krejčířová (2006) zmiňují monogamní zaměření jedinců v pozdní adolescenci, kterému předcházelo polygamní a nestálé experimentování s různými objekty zájmu. To je koncem adolescence již obvykle minulostí, city jsou hlubší a stálejší, často s cílem rozvíjet vážný vztah. Oproti období pubescence dochází v adolescenci k rozvíjení aktivit směřujících k sexuálnímu styku (Říčan, 2014), i když přes 40 % tuzemských žen i mužů uvedlo v dřívějších výzkumech, že k prvnímu koitu u nich došlo mezi sedmnáctým a osmnáctým rokem života, tedy až v pozdní adolescenci (Weiss & Zvěřina, 2001).

Novější údaje z celonárodního reprezentativního online průzkumu realizovaného v únoru 2020 Laboratoří evoluční sexuologie a psychopatologie v NÚDZ ukazují, že u dívek z věkové skupiny 18-29 let se věk prvního pohlavního styku snižuje – medián byl kolem 16 let, zatímco u chlapců to bylo 17 let (viz Tabulka č. 2). Výraznější posun počátku realizace sexuálních aktivit lze z výsledků tohoto výzkumu vysledovat především u dívek, kdy dochází k posunu do nižšího věku v téměř všech aktivitách oproti starší generaci žen, což může být důsledkem uvolnění sexuálních restrikcí, ke kterému v posledním století došlo a které bylo ve většině společností přijato (Giddens, 1992).

Aktivita	Medián věku			
	Ženy (18-29)	Muži (18-29)	Ženy (55+)	Muži (55+)
První masturbace	14 let	14 let	17 let	14 let
Zájem o erotické materiály	15 let	13 let	18 let	14 let
První osahávání na genitálu (pasivní)	15 let	15-16 let	18 let	18 let
První pohlavní styk	16 let	17 let	18 let	18 let

Tabulka č. 2 – Výsledky celonárodního průzkumu sexuálního chování (NÚDZ)

3. Role sociálních sítí v socio-sexuálním vývoji dívek

Jak uvádí Pospíšilová (2016), jedním z důvodů pro volbu sociálních sítí jako výzkumné oblasti může být fakt, že zde uživatelé dobrovolně zveřejňují poměrně velké množství osobních dat. Pro dospívající jsou sociální sítě (např. Facebook) místem, kde se virtuálně setkávají a rozvíjejí své vztahy s vrstevníky (Tsitsika et al., 2014; Hui-Min, Pi-Jung, & Ren-Cheng, 2018).

3.1 Sociální sítě jako prostor pro sebe prezentaci a vytváření vztahů

Jedním ze způsobů, jak zaujmout pozornost protějšku nebo navázat partnerský vztah, je sebe prezentace, kterou ve svých teoriích zmiňuje řada autorů zabývajících se procesem dvoření (Beach, 1976; Moore, 1985; Grammer, 1989; a další). Oblíbeným místem pro sebe prezentaci jsou v dnešní době sociální sítě (Krämer & Winter, 2008).

Sebe prezentace v online prostředí může mít specifické rysy, např. ve vztahu ke konkrétnímu publiku (resp. ostatním uživatelům) či ve vztahu k charakteru žádaných reakcí (Ellison, Steinfield & Lampe, 2007; Pospíšilová, 2016). Jedinec je díky vlastní sebe prezentaci pro ostatní uživatele viditelný (Pospíšilová, 2016), čímž může zvyšovat šanci na upoutání pozornosti potenciálního partnera nebo podněcovat zájem předem vyhládnutého protějšku či budoucího partnera.

Autoři Zhao, Grasmuck a Martin (2008) zmiňují, že uživatelé mají tendenci sebe prezentovat se na sociálních sítích spíše neverbálními náznaky (např. na fotkách) než verbálními (např. popisem svých koníčků). Pro mladé dívky mohou být sociální sítě místem, kde lze zveřejňovat vlastní fotky s různými neverbálními projevy, náznaky a pózami a zároveň se dozvědět reakce ostatních uživatelů (Yau & Reich, 2018). Prostředí sociálních sítí je pro jejich experimentování s vlastní sebe prezentací výhodné – kdyby se dívkám vlastní projevy či pózy na fotkách znelíbily, nebo by nebyly adekvátně přijaty ostatními uživateli, existuje tady vždy možnost smazání, což reálný svět neumožňuje. Z toho vyplývá, že sociální sítě jsou pro mladé dívky přívětivým místem pro vlastní prezentaci a toto chování zde mohou projevovat třeba i výrazněji než v reálném světě.

Ringrose (2011) popisuje, že dívky při vytváření fotek experimentují také s různými úhly či nasvícením tak, aby dosáhly co nejlepšího vizuálního efektu. Existuje zde tedy evidentní snaha dívek dosáhnout co nejlépe vypadajících fotek s cílem prezentovat to nejlepší ze sebe a zaujmout ostatní uživatele.

Podobně toto „zkoušení signálů“ popisuje Moore (1995) ve své observační studii neverbálních dvořících projevů dospívajících dívek v nákupních centrech, ve školách apod. Výsledky ukázaly, že mladé dívky používají velmi podobné neverbální signály jako dospělé ženy, některé projevy jsou však infantilnější či hravější. Od dob zveřejnění studie Moore (1995) se podstatná část volnočasových aktivit přesunula na sociální sítě, dá se tedy usuzovat, že podobné projevy by mohly být zaznamenatelné i v tomto specifickém online prostředí. Navíc, jak již bylo zmíněno, online prostředí může mladým dívkám velmi dobře sloužit jako užitečný prostor (bez rizika reálného odmítnutí nebo zesměšnění) pro zkoušení a experimentování s různými projevy a náznaky během vlastní prezentace na fotkách.

Navazování vztahů v reálném světě s sebou nutně nese určitou míru citové zranitelnosti v důsledku absence kontroly nad veškerým děním (Meenagh, 2014). Seznamování se na sociálních sítích však toto riziko zdánlivě snižuje (Pascoe, 2010), podobně jako se zde může snižovat i riziko explicitního nepřijetí či výsměchu např. kvůli určitým projevům dívky. Uživatel má větší kontrolu nad tím, jak povede komunikaci, a má více času na promýšlení si svých odpovědí. Jak již bylo naznačeno, může také kontrolovat veškerý obsah, kterým se na sociální síti prezentuje. Vyhýbá se i tzv. „dating anxiety“, tedy úzkosti z navazování a udržování reálných partnerských vztahů, která se u některých mladých lidí objevuje (La Greca & Mackey, 2007).

Podle některých výzkumů se ukazuje, že když si jedinec má vytvořit názor na osobnost konkrétního uživatele, využívá k tomu z celého dostupného profilu především jeho profilovou fotku (Ivcevic & Ambady, 2012). Obsah profilové fotky může dokonce ovlivňovat pravděpodobnost toho, že daného uživatele přidají ostatní mezi své přátele, jak dokládá výzkum realizovaný na Facebooku (Tifferet, Gaziel & Baram, 2012), který přišel se zjištěním, že ženy jsou ochotnější přidat si do přátel takového muže, který má na profilové fotce kytaru. Toto zjištění by mohlo naznačovat, že na profilových fotkách uživatelé aktivně pracují s (ne)přítomností určitých prvků a signálů, které mohou působit jako lákadlo pro potenciální protějšek, a že se zároveň s tím proměňuje i šance jedince na navázání kontaktu.

3.2 Pohlavní rozdíly v užívání sociálních sítí

Z dosavadních výsledků studií zaměřených na téma pohlavních rozdílů v užívání sociálních sítí vyplývá, že ženy a muži se liší nejen v tom, jak a za jakým účelem sociální sítě používají, ale i v tom, jaký obsah sami přidávají, vyhledávají a na jaký reagují. Studie

zaměřená na genderové rozdíly v užívání sociálních sítí (Muscanell & Guadagno, 2012) naznačila, že muži využívají sociální sítě především k vytváření nových kontaktů, zatímco ženy spíše k udržování stávajících kontaktů (Muscanell & Guadagno, 2012).

Podle některých studií ženy častěji využívají prostor sociálních sítí a možnost přidávat své fotky k procesu tzv. managementu dojmů (z angl. „impression management“), během kterého se pokouší ovlivnit, jak budou vnímány ostatními uživateli (McAndrew & Jeong, 2012). Jak zmiňuje Pospíšilová (2016), pro některé uživatele je dokonce zmíněný management dojmů a z něj vyplývající možnost, jak ovlivnit vlastní sebeobraz v očích ostatních uživatelů, ústřední motivací, proč si vytvářet profily na sociálních sítích (viz např. Pringle & Ambady, 2012).

Autorky Tifferet a Vilnai-Yavetz (2014) ve své studii zaznamenaly podobné řízení dojmů u obou pohlaví – muži na svých profilových fotkách na Facebooku častěji prezentovali své zdroje a postavení (např. fotky s drahými auty, případně fotky ve formálním oblečení naznačujícím vyšší sociální status), u žen se častěji objevovaly profilové fotky odkazující k vyjádření emocí (např. přímý oční kontakt, úsměv) či fotky s rodinou. Autorky studie dávají toto zjištění do souladu s teoriemi evoluční psychologie, které připisují muži roli živitele a poskytovatele zdrojů (ty získává především prezentací své dominance a převahy), zatímco ženská role spočívá podle těchto teorií v péči o potomky, k čemuž je důležitá především vřelost a sociálně-komunikační dovednosti (Barrett, Dunbar, & Lycett, 2007).

Tento pohled podporuje i výzkum (Schwartz et al., 2013), který zkoumal online komunikaci 750 tisíců dobrovolníků. Obsah jejich zpráv byl podroben obsahové analýze, přičemž se ukázalo, že ženy oproti mužům výrazně častěji používají slova týkající se rodiny. Podobně byla podrobena zkoumání zmíněná hypotéza týkající se významu sociálního statusu v procesu partnerského výběru. Výsledky naznačují, že pro ženy je sociální status partnera důležitější než pro muže (Li, Bailey, Kenrick & Linsenmeier, 2002).

Autorky Tifferet a Vilnai-Yavetz (2014) zmiňují, že v oblasti výzkumu kyberpsychologie se však kromě evolučního přístupu (např. McAndrew & Jeong, 2012) uplatňuje také tradiční sociálně zaměřený přístup ke genderovým rolím (např. Hum et al., 2011; Muscanell & Guadagno, 2012). V rámci tohoto přístupu se často zmiňuje teorie sociálních rolí (Eagly & Wood, 2012), která by vyšší výskyt rodinných fotek u žen dávala

do souvislosti s tím, že ženy jsou už od útlého dětství vedeny k péči o rodinu jako důsledek sociálních zvyklostí.

Při definici hypotéz nově vznikajících podobně zaměřených výzkumů je možné využívat pohledu obou uvedených přístupů. Kupříkladu zkoumání fotek mladých dívek a jejich sebeprezentačních technik může být pojato s očekáváním prezentace evolučně žádoucích artiklů jako mládí, zdraví a krása (evoluční přístup) a také s očekáváním prezentace např. vřelosti a přívětivosti jako sociálně žádoucích artiklů (teorie sociálních rolí), které mohou navíc být dobově a kulturně podmíněné (viz např. Frith, Shaw & Cheng, 2006; Xie & Zhang, 2013).

3.3 Psychosociální dopady a potenciální rizika sociálních sítí

Velká pozornost je ve výzkumných studiích věnována negativnímu dopadu užívání sociálních sítí. Například Moreno et al. (2009) zkoumali 500 veřejně dostupných profilů na tehdejší populární sociální síti MySpace a podrobili je obsahové analýze. U 120 profilů byla zaznamenána určitá forma sexuálně rizikového chování, např. zveřejňování fotek ve spodním prádle či jinak vyzývavých, používání sexuálních symbolů, jako je logo Playboy, zveřejňování různých článků či kvízů týkajících se sexuálních témat a prozrazujících sexuální preference daného uživatele. Autor studie dodává, že tyto patologické jevy se mohou pomocí sociálních sítí snadno šířit mezi ostatní uživatele a vzbuzovat v nich pocit, že sdílení podobného obsahu je v normě a zároveň v dalších uživateli podobné chování podněcovat.

Nevázanost a volnost může v prostředí sociálních sítí podporovat sexuálně-patologické jevy, a to zejména u dospívajících osob (např. Wolak et al., 2010). Může se jednat např. o sexting, během kterého si uživatelé posílají zprávy, fotky či videa se sexuálním obsahem. Tento jev se může vyskytovat i na dobrovolné bázi (např. mezi partnery), rizikovým se však stává v případě nezletilých osob či v kontextu vydírání. Výzkum sextingu a rizikového seznamování českých dětí v kyberprostoru (Kopecký & Szotkowski, 2017) ukázal, že pro výskyt sextingu je nejvíce riziková sociální síť Facebook. Tato statistika dále ukázala, že přes 40 % dětí někdy obdrželo od jiné osoby fotku, na které byla zobrazena částečná nebo úplná nahota, více než pětina pak zažila situaci, kdy se před nimi na webkameře obnažovala jiná osoba.

Současný výzkum bezpečí dětí na internetu se věnuje také fenoménu tzv. kybergroomingu. Tento pojem označuje manipulativní chování dospělých uživatelů,

které má za cíl vyvolat v oběti důvěru a přimět ji k setkání v reálném světě, obvykle se záměrem sexuálního zneužití, k výrobě dětské pornografie a podobně (E-Bezpečí, 2020). Více než 30 % dětí potvrdilo, že někdy obdržely pozvání na schůzku od svého internetového známého, pětina z tohoto počtu pak na schůzku opravdu dorazila (Kopecký & Szotkowski, 2017).

Nejčastější cílovou skupinou sexuálních predátorů v online prostředí bývají podle statistik z hlediska kybergroomingu a sextingu dospívající dívky ve věku 13 až 17 let, z čehož 50 % je ve věku 14-15 let (Wolak, Finkelhor, Mitchell, & Ybarra, 2010).

Faktory ovlivňující viktimizaci dospívajících dívek v online prostředí ve své studii zkoumali Noll et al. (2009). Zjistili, že dívky, které si vytvořily více vyzývavého a sexuálně-provokativního (např. s větším množstvím odhalené kůže) avatara² pro svůj profil, získávaly více sexuálních pobídek a návrhů od neznámých osob/uživatelů, oproti dívkám s avatarem průměrného či konzervativního vzezření bez sexuálních náznaků. Toto zjištění poukazuje na fakt, že je to právě i dívčí sebe prezentace, která může být v online prostředí rizikovým faktorem. Kromě toho také autoři poukazují na význam množství sexuálních zkušeností, které mohou ovlivnit chování dívek v rizikových situacích. Dívky, které již měly z dřívějších nějaké sexuální zkušenosti, pravděpodobněji přistoupily na offline setkání, pokud jim bylo neznámou osobou/uživatelem navrhnu.

---

² Avatar je grafická ikona člověka představující reálnou osobu.

Výzkumná část

Výzkum byl realizován z rozpočtu studentského vědeckého stipendia FF UK. Žádost o podporu projektu byla podána v září 2019 a schválena v říjnu 2019.

4. Výzkumný problém

Tento výzkum si klade za cíl objasnit, kdy se u mladých dívek začíná objevovat svádivé chování dospělého typu a jak tento proces probíhá v čase, přičemž toto bude hodnoceno dle četnosti blíže specifikovaných prvků (viz dále) ve sledovaných letech věku. Konkrétní formulace výzkumných otázek byly následující:

- 1) Kdy vznikají u dospívajících dívek projevy svádivého chování dospělého typu?**
- 2) Jaká jsou specifika tohoto chování u dospívajících dívek?**
- 3) Jak se s věkem mění výskyt sledovaných prvků svádivého chování?**

Výzkumné otázky vycházejí z předpokladu, že chování svádivého typu, které ženy reálně vykazují v různých situacích a prostředích (např. při seznamování v baru, viz Moore, 1985), bude možné podobně sledovat také na fotkách. Tento předpoklad podporují i některé doposud provedené studie chování obou pohlaví na fotkách (Tifferet & Vilnai-Yavetz, 2014 nebo Tifferet et al., 2012). Vzhledem k neustále rostoucí popularitě sociálních sítí a jejich silné propojenosti se seznamováním či jevem online sexuálního zneužívání, byly právě ony zvoleny jako hlavní zdroj analyzovaného fotografického materiálu. Cíleno bylo zejména na sociální síť Facebook, která je podle poslední výzkumné zprávy e-bezpečí.cz nejvíce využívanou sítí pro sexting: využívá ji 66 % dětí, které někdy provozovaly sexting (Kopecký & Szotkowski, 2017).

Dosavadní výzkumy sledovaly svádivé chování především u dospělých žen, podoba a vývoj tohoto chování u dospívajících dívek jsou však zmapovány nedostatečně. Jednou z příčin nedostatku výzkumů na toto téma může být složitá proveditelnost vzhledem k náročnosti sledování tohoto chování v delším časovém horizontu. Zároveň může být podobně zaměřený výzkum problematický z etických hledisek, protože předmětem zkoumání jsou zde poměrně intimní procesy. Metody sběru a analýzy dat využitím fotografického materiálu v tomto výzkumu se dokážou vypořádat jak s etickými aspekty, tak s časovou náročností realizace, navíc nám poskytují přidanou hodnotu v tom, že umožňují sledované chování zkoumat v prostředí účastnicím blízkém – v kyberprostoru.

5. Design výzkumného projektu

Design výzkumu byl navržen s ohledem na dosud realizované výzkumy v této oblasti, které jsou založeny zejména na observačních metodách a frekvenční statistice. Metoda sběru dat byla svou povahou mezi ostatními výzkumy poměrně unikátní – cílem bylo zajistit od účastnic co největší množství jejich fotek z období dospívání a následně tyto materiály analyzovat pro výskyt prvků socio-sexuálního chování. Dívky byly instruovány, aby fotografický materiál, který pro výzkum dodávají, byl ze sociální sítě Facebook. Ukázalo se však, že sehnat určené množství fotek pouze z Facebooku pro ně často nebylo možné, a tak bylo zadání rozšířeno i na další využívané sociální sítě (např. Instagram) nebo i na fotky z rodinných archivů. Realizace výzkumu byla časově rozvržena následovně:

Činnost	Termín
Rešerše existujících výzkumů, pilotní studie	Listopad 2019
Nábor účastnic	Prosinec 2019
Sumarizace a třídění materiálů, školení pro kódéry	Leden 2020
Kódování materiálů	Únor 2020
Statistická analýza	Březen 2020

Tabulka 3 – Harmonogram realizace výzkumu

5.1 Typ výzkumu

Komunikační proces spjatý se sexuálním chováním je důležité sledovat v co možná nejprirozenějších podmínkách (Madlafousek, Žantovský, Hlíňák, & Kolářský, 1981), což nám analýza fotek umožňuje. Kvantitativní zaměření výzkumu bylo uvaženo jako nejvhodnější vzhledem k povaze výzkumu – prvky neverbální povahy lze kódovat dle typu a posléze je analyzovat co do frekvence výskytu.

Předmětem výzkumu nebylo získat nově vzniklý materiál, ale naopak sumarizovat materiál již existující, což je výhodné z hlediska autentičnosti – účastnice již nemohou zpětně ovlivnit své pózování či chování na fotkách.

Navržený design byl zároveň předem vyzkoušen v pilotní studii, během které bylo analyzováno 210 fotek od pěti dobrovolnic. Celkový počet prvků, který byl na fotkách

v pilotní studii kódován, vzešel z důkladné rešerše dosavadních studií, které se zaměřovaly na popis ženského svádívého neverbálního chování. Během rešerše se postupovalo chronologicky od nejstarších studií po nejmladší, přičemž byly zařazeny jen takové prvky, které je možné sledovat v rámci statického provedení fotky (tedy např. chůze nebyla zařazena). Z rešerše vzešlo dohromady 49 prvků, které byly dále analyzovány pro výskyt na fotkách v pilotní studii. Osmnáct finálních prvků bylo vybráno na základě četnosti výskytu na fotkách i využitelnosti jednotlivých prvků pro charakter výzkumných otázek; pracovali jsme pouze s prvky, které se vyskytovaly často a u všech dívek (viz Příloha I).

Účastnice výzkumu byly instruovány k tomu, aby dodaly minimálně 7 kusů fotek za každý rok, kdy jim bylo 13 až 18 let, celkem tedy alespoň 42 kusů fotek. Požadavek na takové množství fotek vzešel z pilotní studie, ve které se ukázalo, že dodání 5 kusů fotek je nedostatečné, vzhledem k tomu, že bylo často nutné některé fotky vyřadit z důvodu nesplnění určených kritérií.

5.2 Metody získávání dat

Nábor účastnic byl založen na tzv. samovýběru, a to vzhledem k povaze výzkumu, kdy záleželo na ochotě a možnostech respondentek se studie zúčastnit. Náborový leták byl umístěn do univerzitních skupin na sociální síti Facebook, dále na Instagram a na komunitní web Vinted. Dívky, které vyjádřili svůj zájem o další informace, obdržely e-mail s Informačním dokumentem k výzkumu a s Informovaným souhlasem (viz Příloha III a IV).

V dokumentu s informacemi k výzkumu dostaly dívky instrukce, jak správně vybírat a sumarizovat výzkumné materiály. Co se týče výběru, měly vybírat primárně ty fotky, kde je vidět celá jejich postava, a to z toho důvodu, aby bylo možné z fotky vyčíst všechny potřebné informace (např. pokud je na fotce vidět pouze obličej, není možné zjistit, zda se zde vyskytuje prvek „vyhýbání se frontálnímu postoji“). Zároveň byly preferované takové fotky, kde je dívka sama, protože další osoby na fotkách mohou ovlivňovat její postoj. Bylo nutné vybírat fotky v přirozeném prostředí, protože fotky např. ze sportovního prostředí často vyžadují určitý typ postoje vzhledem k typu sportu (lyže, brusle a podobně). Poslední podmínkou bylo, aby fotky byly focené někým jiným, ne samotnou dívkou, protože fotky typu „selfie“ mohou vykazovat velkou míru stylizace, málo odpovídající reálnému repertoáru výrazů a chování.

5.3 Metody zpracování a analýzy dat

Všechny dodané fotky bylo nutné vytřídit do tří kategorií kvality podle toho, do jaké míry byla splněna výše zmíněná kritéria. Pokud fotka splňovala všechna zmíněná kritéria, byla zařazena do kategorie A. Pokud některé kritérium nesplňovala (např. na fotce byla vidět pouze polovina postavy), byla zařazena do kategorie B. Pokud daná fotka nesplňovala více kritérií (např. více lidí na fotce a postava hůře viditelná) nebo pokud nesplňovala jedno kritérium do velké míry (např. na fotce byl pouze obličej), byla zařazena do kategorie C. Do finální analýzy byly zařazeny pouze fotky v kategoriích A a B. Fotky kategorie C byly z výzkumu vyřazeny.

K samotnému kódování výskytu signálů bylo vyškolen celkem 6 hodnotitelů, z toho 3 muži a 3 ženy, kteří se navzájem neznali. Všichni podepsali dokument zaručující jejich mlčenlivost ohledně všech materiálů, se kterými přišli během výzkumu do styku, a to zejména z důvodu přístupu k citlivým materiálům (fotkám) účastnic. Pro hodnotitele bylo realizováno jednodenní školení, kdy byli trénováni v detekování konkrétních prvků na fotkách a zároveň byla sledována jejich vzájemná shoda. Za odvedenou práci jim bylo podepsáno potvrzení pro předmět Účast při psychologickém výzkumu a vyplacena odměna (1000 Kč).

Pro samotné kódování vytvořili hodnotitelé celkem tři týmy, přičemž každý tým byl složen z jedné ženy a jednoho muže tak, aby bylo zabráněno zkresleným výsledkům vlivem pohlaví hodnotitele. Každý tým si rozdělil celkové množství fotek (2 914 kusů) na půl. Výsledkem byly tři nahodnocené datasety, které byly posouzeny pro shodu hodnotitelů a následně zprůměrovány do jednoho výsledného datasetu. Výskyt prvků zaznamenávali hodnotitelé do připravené tabulky v programu Microsoft Excel.

5.4 Etika výzkumu

Všechny zájemkyně, které se přihlásily, obdržely informace k výzkumu s přesným popisem procedury, aby se mohly rozhodnout, zda se chtějí do výzkumu zapojit. Pokud potvrdily svůj zájem o účast, dostaly k podpisu Informovaný souhlas, ve kterém bylo zdůrazněno, že v případě jejich účasti jim je zaručena anonymita, dále mlčenlivost všech zúčastněných stran týkající se zejména poskytnutých materiálů (osobní údaje, fotky atd.) a také právo kdykoli z výzkumu odstoupit bez udání důvodu. Aby byla zachována anonymita, dostala každá účastnice po zařazení do výzkumu svůj kód, pod kterým byly všechny její materiály dále zpracovávány.

Odměna 500 Kč za účast ve výzkumu byla stanovena jako náhrada ušlého času (cca 3-4 hodiny na hledání, sumarizaci a popis fotek) a nutných výdajů (např. jízdné, protože některé dívky měly své starší fotky uchované doma ve starých počítačích či složkách, mimo jejich přechodné bydliště). Odměna byla vyplacena těm účastnicím, které dodaly jednak sjednané materiály (fotky), jednak podepsaný Informovaný souhlas a Souhlas se zpracováním osobních údajů.

Hodnotitelé, kteří měli přístup k úložišti s fotkami, podepsali dokument zaručující mlčenlivost (viz Příloha V) týkající se všech informací, se kterými přišli do styku během své participace na výzkumu. Pokud byli na fotkách, které účastnice dodaly, přítomny i další osoby, přistupovalo se k zamazání obličejů těchto osob, aby nemohlo dojít k jejich identifikaci.

6. Výzkumný soubor

Podmínkou vstupu do výzkumu bylo, aby účastnice byly narozeny mezi lety 1996-1998. Tento výzkumný vzorek byl zvolen z toho důvodu, že dle statistik vývoje počtu uživatelů sociálních sítí (např. Clement, 2019) je pravděpodobné, že ve věku 13 let (tedy v období let 2009-2011) už dívky s tímto datem narození na sociálních sítích aktivně působily. Dosavadní výzkumy navíc ukazují, že je to právě toto období věku, kdy dospívající začínají zkoumat vlastní sexualitu a aktivně vyhledávají informace týkající se sexuálních témat (Weiss & Zvěřina, 2001).

V rámci sběru materiálu účastnice vyplňovaly také sociodemografický dotazník, který byl zaměřen na věk (viz Tabulka č. 4), vzdělání, velikost obce, národnost (viz Tabulka č. 5), aktuální práci či studium. (viz Tabulka č. 6), sexuální orientaci (viz Tabulka č. 7) a partnerství (viz Tabulka č. 8)

<i>proměnná</i>	<i>n</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
věk	65	22,1	0,90

Tabulka č. 4 – Sociodemografický dotazník (věk)

Co se týče vzdělání, byly mezi respondentkami nejvíce zastoupené ty, které uváděly jako nejvyšší dosažené „střední s maturitou“ (celkem 70,8 %). Některé z těchto dívek mohou být současně studentkami vysokých škol (zatím bez ukončeného studia), čemuž nasvědčovaly i odpovědi na otázku týkající se aktuálního studia/práce (viz Tabulka 5), kde 95,3 % respondentek uvedlo, že aktuálně studují.

<i>proměnná</i>	<i>n</i>	<i>modus</i>	<i>poznámka</i>
vzdělání	65	střední s maturitou (70,8 %)	bakalářské (23,1 %) nástavbové (3,1 %) magisterské (1,5 %) základní (1,5 %)
národnost		česká (96,9 %)	jiná (3,1 %)
velikost obce		nad 5000 obyvatel (80 %)	do 500 obyvatel (6,2 %) 500-5000 obyvatel (13,8 %)

Tabulka č. 5 – Sociodemografický dotazník (vzdělání, národnost, velikost obce)

Celkem 96,9 % účastnic bylo české národnosti. Žádná z účastnic se nezařadila do ostatních kategorií (např. „vietnamská“) nicméně 3,1 % účastnic uvedlo národnost „jinou“. Čtyři pětiny účastnic uvedly, že žijí v obci nad pět tisíc obyvatel. Vliv těchto proměnných na zkoumanou problematiku může existovat, není však předmětem této práce. Většina účastnic (95,3 %) aktuálně studuje, téměř dvě třetiny (60 %) pracují, přičemž tyto aktivity u nich mohou probíhat souběžně (to nebylo v dotazníku rozlišováno).

<i>proměnná</i>	<i>n</i>	<i>modus</i>	<i>poznámka</i>
práce	65	ano (60 %)	ne (40 %)
studium		ano (95,3 %)	ne (4,7 %)

Tabulka č. 6 – Sociodemografický dotazník (studium a práce)

Otázka na sexuální orientaci (hodnocena na sedmibodové škále) byla do dotazníku zařazena z toho důvodu, že dosavadní studie dvoření byly téměř vždy zaměřeny pouze na heterosexuální jedince. Není tak jasné, zda u homosexuálně orientovaných párů probíhá proces dvoření s určitými specifiky, či nikoliv. Tato otázka měla za cíl odlišit respondentky příklánějící se k homosexuální orientaci a v případě, že by jich byl větší počet, prozkoumat, zda se ve svých projevech v něčem liší oproti heterosexuálním účastnicím. Protože se ukázalo, že pouze jedna účastnice označila svou orientaci za „spíše homosexuální“, nebylo k této charakteristice dále přihlíženo, ačkoli zůstává podnětným cílem dalšího zkoumání v této oblasti.

<i>proměnná</i>	<i>n</i>	<i>modus</i>	<i>poznámka</i>
sexuální orientace	65	výhradně heterosexuální (46,2 %)	převážně heterosexuální (32,3 %)
			bisexuální (10,8 %)
			spíše heterosexuální (9,2 %)
			spíše homosexuální (1,5 %)

Tabulka č. 7 – Sociodemografický dotazník (sexuální orientace)

Podobně byla zacílena také otázka na partnerský vztah. Jednou z vedlejších zkoumaných proměnných, které by mohly ovlivňovat chování dívek na fotkách v konkrétních letech, je přítomnost/absence partnerského vztahu v dané době. Účastnice proto dostaly pokyn, aby ke každé z dodaných fotek napsaly, zda v tu dobu měly partnerský vztah. Tato dimenze nebyla z důvodu zachování rozsahu práce do tohoto výzkumu zahrnuta, může však být prozkoumána v budoucnu. Co se týče partnerských vztahů, 87,7 % účastnic odpovědělo, že se aktuálně nachází v dlouhodobějším vztahu (definováno jako vztah trvající déle než 3 měsíce, o němž si účastnice myslí, že má perspektivu do budoucna). Průměrná délka jejich aktuálních vztahů byla 29,5 měsíců.

<i>proměnná</i>	<i>n</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
partnerský vztah	65	29,46 měs.	25,61 měs.
ano (87,7 %)			
ne (12,3 %)			

Tabulka č. 8 – Sociodemografický dotazník (partnerský vztah)

V rámci dotazníku zaměřeného na sexuální anamnézu účastnice odpovídaly také na otázky týkající se jejich prvních sexuálních zkušeností (viz Tabulka č. 9). Při porovnání zjištěných údajů s výsledky celonárodního reprezentativního online průzkumu realizovaného Laboratoří evoluční sexuologie a psychopatologie v NÚDZ se ukázalo, že odpovědi účastnic tohoto výzkumu převážně odpovídají výsledkům celonárodního průzkumu. Medián věku první menstruace byl u dívek v tomto výzkumu 12 let, u celonárodního průzkumu pak 13 let. Medián věku první masturbace byl v tomto výzkumu 13 let, u celonárodního průzkumu 14 let. Stejně byly mediány věku prvního pohlavního styku, a to 16 let.

<i>proměnná</i>	<i>n</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>medián</i>
věk menarché	65	12,41	1,06	12
věk při prvním líbání		14,18	2,36	14
věk při první masturbaci		12,58	4,36	13
věk při prvním pohlavním styku		16,14	2,69	16

Tabulka č. 9 – Sociodemografický dotazník (věk prvních sexuálních aktivit)

7. Výsledky

Každý pár z celkem tří párů hodnotitelů kódoval dohromady fotky celého výzkumného souboru a všechny tři datasety poté byly zprůměrovány, aby vznikl jeden výsledný dataset. Z tohoto datasetu bylo následně za užití frekvenční analýzy vybráno pro další zkoumání deset prvků, které na fotkách vykazovaly významně vyšší zastoupení. Všechny prvky byly kódovány dichotomicky (0 = nepřítomno, 1 = přítomno), až na prvky *množství odhalené kůže* (0 = absence, 1 = průměrné, 2 = nadprůměrné), *submisivní/dominantní postoj* (0 = nepřítomno/neutral, 1 = submisivní postoj, 2 = dominantní postoj) a *úsměvy* (0 = absence, 1 = úsměv s odhalenými zuby, 2 = úsměv bez odhalených zubů/cudný úsměv). Statistická analýza byla zpracována pomocí statistického programu JASP při hladině významnosti $\alpha = 0,05$. Shoda více než dvou hodnotitelů (Krippendorffova alfa – α_K) byla počítána pomocí specifického online nástroje (Freelon, 2020) pro obě poloviny hodnotitelů (A, B).

7.1 ANOVA pro opakovaná měření

Pro analýzu dívčího projevu v jednotlivých letech života dívek (13-18), byla ve výzkumu jako statistická metoda využita jednofaktorová ANOVA pro opakovaná měření. Nulovou hypotézou bylo, že výskyt všech sledovaných prvků bude napříč sledovanými lety stejný, rovnoměrně rozložený, za předpokladu normálního rozdělení jednotlivých prvků. Nezávislou proměnnou (faktorem) byl věk, celkem na šesti úrovních (13, 14, 15, 16, 17 a 18 let), závislými proměnnými byl výskyt jednotlivých sledovaných prvků. U prvků, u kterých došlo k zamítnutí nulové hypotézy, byl aplikován post-hoc test. U každého sledovaného prvku byla sledována také deskriptivní statistika (viz Příloha II).

7.1.1 Prvky s nejsilnější shodou hodnotitelů

Ze všech sledovaných prvků vykázal nejlepší shodu obou týmů hodnotitelů ($\alpha_{K(A)} = 0,815$ a $\alpha_{K(B)} = 0,850$) prvek *absence odhalené kůže* ($F(5) = 2,603$ a $p = 0,025$). Tento prvek byl definován jako žádné odhalení kůže na dolní nebo horní polovině těla (např. dívka měla oblečené tričko s dlouhým rukávem a kalhoty). Výskyt prvku během let vykazuje specifickou křivku ve tvaru písmene U, kdy k nejvýraznějšímu poklesu dochází zhruba uprostřed sledovaných let (15-16 let). Tento prvek zároveň vyšel jako jediný signifikantní. Přestože výskyt dalších prvků se neukázal jako signifikantní, lze u jednotlivých proměnných sledovat určité stoupající/klesající trendy ve výskytu.

Velmi dobrá shoda hodnotitelů se ukázala také u prvku *úsměv* (podtypy: úsměv s odhalenými zuby, cudný úsměv a absence úsměvu), kdy $\alpha_{K(A)} = 0,613$ a $\alpha_{K(B)} = 0,752$. *Absence úsměvů* na fotkách vykazuje s narůstajícím věkem trend pozvolného klesání ($F(5) = 1,391$ a $p = 0,227$). Naopak mírný nárůst se ukázal u *úsměvu s odhalenými zuby* ($F(5) = 1,676$ a $p = 0,140$). Stabilní výskyt s mírným nárůstem v posledních dvou sledovaných letech ukázal *cudný úsměv* ($F(5) = 0,762$ a $p = 0,578$).

Prvek *absence frontálního postoje* (odklon těla od frontální pozice stranou) s věkem také velmi mírně narůstá ($F(5) = 0,874$ a $p = 0,499$). Shoda hodnotitelů u tohoto prvku byla velmi dobrá ($\alpha_{K(A)} = 0,609$ a $\alpha_{K(B)} = 0,659$).

Prvek *zakrývání genitální oblasti* (např. pokládání rukou nebo předmětů do klína, výrazné překřížení nohou) vykázal velmi dobrou shodu u jednoho týmu hodnotitelů ($\alpha_{K(A)} = 0,706$), u druhého týmu byla shoda slabě uspokojivá ($\alpha_{K(B)} = 0,404$). Vrcholu tento prvek dosahoval v 16. roce a poté začal mírně klesat ($F(5) = 1,888$ a $p = 0,096$).

<i>prvek</i>	<i>n</i>	<i>F</i>	<i>df</i>	<i>p</i>
absence odhalené kůže	65	2,603	5	0,025*
průměrné odhalení kůže		0,898		0,483
nadprůměrné odhalení kůže		1,819		0,109
úsměv se zuby		1,676		0,140
cudný úsměv		0,762		0,578
absence úsměvu		1,391		0,227
absence frontálního postoje		0,874		0,499
zakrývání genitální oblasti		1,888		0,096

Tabulka č. 10 – Výsledky prvků I

7.1.2 Prvky se slabší shodou hodnotitelů

Výskyt prvku *náklon hlavy* (odklon hlavy směrem k ramenu) s věkem mírně narůstá s mírným poklesem v 16. roce u krku a ve 14. roce u náklonu hlavy ($F(5) = 1,140$ a $p = 0,339$). Za slabě uspokojivou lze u tohoto prvku považovat shodu jednoho týmu hodnotitelů ($\alpha_{K(A)} = 0,452$), druhý tým už vykázal shodu spíše slabou ($\alpha_{K(B)} = 0,286$).

Prvek *automanipulace* (např. pohrávání si s drobnými předměty či bezúčelné upravování oblečení) mírně narůstá se 14. a 15. rokem věku, poté k 16. roku jen lehce

klesne a směrem k dospělosti už zůstává stabilní ($F(5) = 0,662$ a $p = 0,653$). Shoda obou týmů hodnotitelů byla slabě uspokojivá ($\alpha_{K(A)} = 0,321$ a $\alpha_{K(B)} = 0,314$).

Mírný nárůst s věkem vykazuje také prvek *vyzývavá póza* ($F(5) = 0,738$ a $p = 0,595$). Tento prvek byl definován jako postoj, při kterém má dívka jednu rukou v bok, mírně natočený trup a jednu nohu vysunutou před druhou. Jeden tým hodnotitelů vykázal spíše slabou shodu ($\alpha_{K(A)} = 0,242$), druhý tým slabě uspokojivou shodu ($\alpha_{K(B)} = 0,429$).

Poměrně kolísavou křivku výskytu vykazuje prvek *absence frontálního pohledu* definovaný jako odklon hlavy na stranu v horizontální rovině ($F(5) = 1,783$ a $p = 0,116$). Výskyt tohoto prvku se nejprve velmi mírně zvyšuje do 15. roku věku, v 16. roku dochází k výraznému poklesu, v 17. roku dochází opět k nárůstu a směrem k 18. roku se výskyt opět snižuje. Shoda hodnotitelů u prvního týmu byla slabě uspokojivá ($\alpha_{K(A)} = 0,390$), u druhého týmu slabá ($\alpha_{K(B)} = 0,168$).

prvek	<i>n</i>	<i>F</i>	<i>df</i>	<i>p</i>
náklon hlavy	65	1,140	5	0,339
automanipulace		0,662		0,653
vyzývavá póza		0,738		0,595
absence frontálního pohledu		1,783		0,116
submisivní postoj		1,732		0,127
dominantní postoj		0,985		0,427
prezentace krku		1,921		0,09

Tabulka č. 11 – Výsledky prvků II

Výskyt prvku *submisivní postoj* (např. choulení se v ramenou a podobné náznaky indikující submisi či stydlivost) s věkem mírně klesá ($F(5) = 1,732$ a $p = 0,127$). Naopak prvek *dominantní postoj* (např. maximalizace vlastního těla v prostoru) s věkem mírně narůstá ($F(5) = 0,985$ a $p = 0,427$). Shoda hodnotitelů pro tyto prvky byla u prvního týmu spíše slabá ($\alpha_{K(A)} = 0,235$), u druhého týmu slabá ($\alpha_{K(B)} = 0,187$).

Nejslabší shoda hodnotitelů byla nalezena u prvku *prezentace krku*, kdy oba týmy hodnotitelů dosáhly slabých hodnot ($\alpha_{K(A)} = 0,175$ a $\alpha_{K(B)} = 0,028$). Výskyt tohoto prvku se s věkem jeví jako stoupající s mírným výkyvem směrem dolů v 16. roce ($F(5) = 1,921$ a $p = 0,09$).

7.2 Explorační analýza se sníženým množstvím vnitrosubjektových úrovní

Velké množství vnitrosubjektových úrovní faktoru může v analýze ANOVA pro opakovaná měření přispívat k slabším výsledkům. Z toho důvodu byly všechny prvky zahrnuté do statistické analýzy otestovány také pouze na dvou úrovních, a to v počáteční čas sledování (13 let) a v koncový čas sledování (18 let).

Jak ukazuje Tabulka č. 12, po užití úrovní 13 a 18 let se ukázal jako signifikantní výsledek u prvku *submisivní postoj*, jehož výskyt s věkem významně klesá ($F(1) = 5,100$ a $p = 0,027$). Nápadnějších výsledků (avšak ne signifikantních) dosáhlo v této analýze i několik dalších prvků: *absence úsměvu* vykazovala s věkem klesající trend, *dominantní postoj* a *prezentace krku* naopak stoupající trend.

prvek	<i>n</i>	<i>F</i>	<i>df</i>	<i>p</i>
submisivní postoj	65	5,100	1	0,027*
absence úsměvu		3,071		0,084
dominantní postoj		2,707		0,105
prezentace krku		3,093		0,083

Tabulka č. 12 – Výsledky explorační analýzy se sníženým množstvím úrovní

8. Diskuse

Naše studie si kladla za cíl zmapovat vývoj svůdného ženského chování za použití fotografií zveřejněných na sociálních sítích. Analýza fotografií ukázala, že během dospívání u dívek dochází ke změnám v projevech svádívého chování. Se stoupajícím věkem se mírně zvyšoval (avšak ne signifikantně) výskyt prvků *vyzývavá póza*, *absence frontálního postoje*, *cudný úsměv*, *úsměv s odhalenými zuby*, *dominantní postoj*, *prezentace krku*, *zakrývání genitální oblasti*, *náklon hlavy* a *automanipulace*, naopak snížení se s narůstajícím věkem projevuje u prvku *submisivní postoj* (signifikantní výsledek při použití metody ANOVA se sníženým množstvím vnitrosubjektových podmínek). Specifickou reverzní U křivku vykazovala *absence odhalené kůže* (signifikantní výsledek) a *absence frontálního pohledu*. Naše zjištění naznačují, že dospělé ženské svůdné neverbální chování není možné pokládat za vlastnost či dovednost stabilně přítomnou od počátku hormonální zralosti dívky (od počátku menstruace).

Vývoj a stabilizace ženského svůdného chování je doposud neprobádaným fenoménem. V literatuře se zmiňuje možnost individuálního nástupu, dle biologického zrání jednotlivce (Buss, 2009; Moore, 2010). Fyzický vývoj dívky, především vývoj sekundárních pohlavních znaků, které bývají v procesu dvoření ženami často zvýrazňovány (Grammer et al., 2000), může rovněž probíhat individuálně odlišně (Langmeier & Krejčířová, 2006; Vágnerová, 2012). Stejně tak tvar pánve a související zakulacení boků se vyvíjí až do 18. roku věku (Thorová, 2015). Z tohoto důvodu se chování zahrnující zdůraznění těchto částí těla může začít vyskytovat až v momentě, kdy došlo k jejich alespoň částečnému vývoji. To poukazuje na nezanedbatelný vliv biologického zrání, které přestože neprobíhá na vědomé nebo ovlivnitelné úrovni (Skolnick & Kagan, 1986), se může promítat do behaviorálního projevu dospívajících dívek (Thorová, 2015).

Mezi prvky, které v určitém smyslu souvisejí s vývojem sekundárních pohlavních znaků, lze zařadit např. *vyzývavou pózu* (postoj, při kterém má dívka jednu rukou v bok, mírně natočený trup s vypnutým hrudníkem a jednu nohu vysunutou před druhou), jejíž výskyt se podle výsledků výzkumu s věkem mírně zvyšuje. To může být zapříčiněno právě tím, že pro realizaci tohoto prvku je vyžadována určitá tělesná zralost (křivky), a proto je typičtější spíše pro dospělé svádivé chování. Studie Moore (1985; 1995) ukazují, že dospívající dívky oproti dospělým ženám vykazují menší množství prvků zařazených do kategorie „postojů“. To může být dáno kromě zmíněných biologických faktorů i značnou

komplexitou těchto prvků, které vyžadují zapojení a soulad více částí těla souběžně, a mohou tak být podmíněny větší zkušeností se svádivým chováním celkově.

S určitou tělesnou zralostí je zřejmě spojen také prvek *absence frontálního postoje* (odklon těla směrem na stranu, pózování), jehož výskyt s věkem mírně narůstá. Někteří autoři tento prvek interpretují jako motivaci dosáhnout lepší siluety postavy či profilu obličeje (např. Grammer, 1990). Tento prvek bývá rovněž dáván do souvislosti s prvkem *absence frontálního pohledu*. Ten však vykazoval poměrně kolísavou křivku výskytu – jeho výskyt se mírně zvyšoval do 15. roku věku, v 16. roku docházelo k výraznému poklesu, v 17. roku pak znovu k nárůstu a směrem k 18. roku se výskyt opět snižuje. Právě 16. rok vykazuje zajímavé změny i u některých dalších prvků, např. u prvku *zakrývání genitální oblasti* dochází v tomto věku k poměrně zásadnímu nárůstu výskytu, u prvku *prezentace krku* naopak k poklesu. Tyto změny časově konvergují s nástupem prvních sexuálních zkušeností příznačný pro období 15. a 16. roku věku (diskutováno dále).

Kolísavost výskytu prvků *absence frontálního postoje* a *absence frontálního pohledu* může také spočívat v měnící se spokojenosti s vlastním tělem (např. snaha zakrýt akné nebo velký nos odvrácením obličeje tak, aby tyto nedostatky byly maskovány) či s aktuálními trendy doby, jako může být typ účesu, který si vyžaduje odvrácení obličeje do určitého směru (např. patka) či typ fotky (např. módnost pořizování selfies, které jsou často foceny v určitých úhlech).

Mezi další prvky, které se zdají být typičtější spíše pro dospělé ženy, se dá zařadit tzv. *cudný úsměv*. Na křivce výskytu tohoto prvku se ukazuje, že k výraznějšímu nárůstu zde dochází zejména v 17. a 18. roce. Tento prvek bývá často zmiňován ve studiích zabývajících se ženským svádivým chováním (např. Moore, 1985 nebo Grammer, 1989) a přestože, jak již bylo zmíněno, je poměrně charakteristický pro dospělé ženy, nese v sobě paradoxně podle některých autorů infantilní rysy (Givens, 1978). Pro projev tohoto prvku je totiž typický krátký cudný pohled s mírně pozvednutými koutky úst a následné odvrácení zraku pryč od objektu, a to v opakujících se periodách, podobně jako se projevují stydlivé malé děti, které tím často vyvolávají roztomilý dojem. *Cudný úsměv* je zároveň prvek, který je svým projevem jemný a decentní, což nemusí být charakteristické pro typického pubescenta, protože dívky se v tomto věku nezřídka pitvoří nebo dělají různé grimasy (Moore, 1995). Mírný nárůst ve výskytu vykazuje s věkem také prvek *automanipulace* (např. popotahování sukně či ramínka od podprsenky nebo různé

pohrávání si se šperky), který podobně jako cudný úsměv může umožnit vyvolání roztomilého dojmu a zároveň při jeho realizaci může žena nepřímo upozornit na některé části svého těla (Moore, 1985; Perper, 1985; Renninger, Wade & Grammer, 2004; Hall, Xing & Brooks, 2015).

Popsaný soulad biologického zrání a behaviorálního projevu je dobře čitelný i na výskytu prvku *absence odhalené kůže* (neboli „zakrývání se“), jehož křivka má tvar písmene U – od 13 let klesá, pokles vrcholí v 15 letech a poté znovu narůstá k 18. roku věku. To může být do určité míry ovlivněno souvisejícím psychosexuálním zráním a zvědomováním vlastní pohlavní role, které může být realizováno např. skrze oblečení, jež určitým způsobem zvýrazňuje ženské křivky tak, aby přitáhlo pozornost opačného pohlaví. Směrem k dospělosti pak tyto změny mohou ustalovat vlivem stabilnějšího prožívání vlastní sexuality, na což poukazují i některé teorie (Langmeier & Krejčířová, 2006), které naznačují, že adolescenti se směrem k dospělosti začínají orientovat spíše na monogamní, vážněji vedené vztahy. V důsledku toho pak mohou upouštět z chování zaměřeného na přitáhnutí pozornosti potenciálních protějšků, které pro ně bylo v době sbírání zkušeností s opačným pohlavím typické. Směrem k dospělosti začínají chování také více ovlivňovat socio-kulturní normy a představy, které mladý dospělý přijímá a respektuje, na rozdíl od pubescenta, který je často spíše rozporuje nebo proti nim bojuje (Říčan, 2014).

Již bylo naznačeno, že psychické prožívání je beze sporu faktorem, který také může ovlivňovat chování dospívající dívky. V důsledku nesouladu v dozrávání prefrontální kůry a limbického systému je psychika dospívajících často labilnějšího charakteru (Crone & Dahl, 2012; Vágnerová, 2012). Z provedeného výzkumu v této souvislosti vyplynulo, že s narůstajícím věkem je počet *úsměvů* na fotkách vyšší, což by mohlo do určité míry souviset právě s intrapsychickým stavem dospívajících dívek, který se vlivem stabilnějších hormonálních hladin může ustalovat. Tomu nasvědčuje i longitudinální výzkum Luana et al. (2017), který naznačuje, že míra přívětivosti (v rámci Big Five) směrem k dospělosti narůstá.

Postupná adaptace na psychické, fyzické i socio-sexuální změny, které se u dospívajících objevily v souvislosti s pubertou a postupným zvýšením sebejistoty v nové, dospělé roli, může být jednou z příčin klesající tendence výskytu prvku *submisivní postoj*. Ten se projevuje např. choulením se v ramenou, spuštěnými spojenými rukama před tělem a podobnými náznaky, které indikují submisi či stydlivost. Jak píšou Cheek et al. (1986),

stydlivost se typicky vyskytuje s nástupem puberty zejména z důvodu množství nových aspektů v životě jedince, na které si ještě nestihl přivyknout. Oproti tomu výskyt prvku *dominantní postoj* (např. výrazná maximalizace vlastního těla, obě ruce v bok) naopak s věkem dle výsledků velmi mírně stoupá, což může být právě v důsledku zmíněné zvyšující se sebejistoty směrem k dospělosti, na kterou poukazují některé výzkumy (Cheek, Carpentieri, Smith, Rierdan, & Koff, 1986).

Z doposud uvedeného vyplývá, že repertoár svádivých prvků u dospívající dívky a dospělé ženy se odlišuje zejména ve frekvenci spíše než v kvalitě vykazovaných prvků, z nichž většina má v období dospívání stoupající tendenci k výskytu s narůstajícím věkem. Biologické a psychické vlivy, které se mohou projevovat v chování dívek již byly nastíněny, nezanedbatelnou roli zde hrají i vlivy sociální, zejména pak vztah k vrstevníkům. Jak naznačuje mnoho výzkumů (např. Sumter, Bokhorst, Steinberg & Westenberg, 2009), vrstevníci mohou mít na chování jedince během dospívání zásadní vliv. Na to upozorňuje i teorie Langmeiera a Krejčířové (2006), na níž mohou být některé z výsledků tohoto výzkumu aplikovány.

Podle zmíněné teorie (Langmeier & Krejčířová, 2006) lze na začátku dospívání u pubescentů sledovat tzv. skupinovou izosexuální fázi, která se projevuje jako tendence ke sdružování se do větších skupinek stejného pohlaví. Není zde tedy přílišný prostor pro individualitu a ani zájem o opačné pohlaví ještě nebývá na místě. To ukazují i výsledky výzkumu – začátkem puberty ještě nezaznamenáváme výraznou přítomnost sledovaných prvků. S přechodem do individuální izosexuální fáze, kdy dívka začíná utvářet spíše úžeji a hlouběji zaměřené přátelské vazby, se objevují i první náznaky zájmu o druhé pohlaví, což se může začít promítat i do způsobu chování, kterým připoutává pozornost. Výsledky výzkumu ukazují, že právě během tohoto období stoupá výskyt mnoha prvků (např. *prezentace krku*, *vyzývavá póza*, *absence frontálního postoje*). V přechodné a heterosexuálně polygamní fázi, během které dívka začíná navazovat také heterosexuální vazby s potenciálně partnerským či sexuálním charakterem, dokonce vrcholí výskyt některých prvků (např. *nadprůměrné odhalení kůže*).

Dívky, které věkově odpovídaly právě zhruba přechodné fázi, tzn. okolo 13-16 let věku, zkoumala Moore (1995). I na základě jejího výzkumu se ukazuje, že toto období je u dívek co do výskytu svádivých prvků poměrně bohaté, nemá však podle ní ještě charakter dospělého svádivého chování – působí hravějším a infantilnějším dojmem (např. oproti

dospělým ženám je zde větší výskyt hihňání či nejrůznějšího hravého chování směrem k objektu zájmu). Toto tvrzení podporuje i výskyt prvku *automanipulace*, který lze podle některých autorů interpretovat jako určitou hravost a jehož výskyt se podle našeho výzkumu nejvýrazněji objevuje právě ve 14. a 15. roce věku, poté však lehce klesá a směrem k dospělosti zůstává již stabilní. Z výskytu ostatních prvků v našem výzkumu však nevyplývá, že by dívčí chování v tomto věku bylo nějakým způsobem hravé či infantilní, ukazuje se spíše to, že dívky si s narůstajícím věkem (a v souvislosti se zmíněnými bio-psycho-sociálními faktory) více osvojují jednotlivé prvky, které však už předcházejících letech také využívaly, jen v menší intenzitě.

Jak již bylo naznačeno, z výsledků vyplývá, že u některých prvků dochází k výraznějšímu nárůstu výskytu okolo 15. a 16. roku věku (např. *míra odhalené kůže*, *vyzývavá póza*, *absence frontálního postoje*, *zakrývání genitální oblasti*, *náklon hlavy*). Výsledky socio-demografického dotazníku zároveň naznačují, že v tomto období docházelo u respondentek ke sbírání prvních sexuálních zkušeností (např. průměrný věk při prvním pohlavním styku byl 16 let). Podobné výsledky vykazují také celonárodní průzkumy, např. ve zmíněném online reprezentativním průzkumu sexuálního chování realizovaném v současné době v NÚDZ se ukazuje, že v 15. roce se nejčastěji objevuje hlubší zájem o erotické materiály nebo dochází k prvnímu pasivnímu osahávání na genitáliích a v 16. roce dochází průměrně ke koitarché. Zvýšený zájem o oblast sexuality spojený s nárůstem sexuálních zkušeností tak může vysvětlovat podobnou kulminaci prvků v konkrétních letech.

Některé výzkumy (např. Tifferet a Vilnai-Yavetz, 2014) zmiňují také sociálně vykonstruovanou představu role ženy, jež působí mile a přívětivě v souladu s úlohou pečovatelky, kterou napříč historií obvykle zastávala. Dle autorů do této představy vstupují i určitá evoluční hlediska – žena se obvykle prezentuje jako neagresivní, jemná, emocionálně-zaměřená bytost a v souladu s tím jsou i její behaviorální projevy (viz také studie Schwartze et al. z roku 2013, která ukazuje, že ženy v komunikaci nejčastěji používají emocionálně zabarvená slova či slova týkající se rodiny). To může být vysvětlením nejen pro nálezy zmíněných autorek Tifferet a Vilnai-Yavetz (2014), které ve své studii zjistili, že dospělé ženy se na fotkách na sociálních sítích oproti mužům častěji smějí, ale také pro nálezy našeho výzkumu, protože právě *absence úsměvu* na fotkách s věkem klesala. Úsměv je zároveň jedním z nejzmiňovanějších flirtovních prvků napříč autory a ukazuje se, že pro proces dvoření je navíc poměrně fundamentální (Guéguen,

2008), který zjistil, že pokud se žena usmívá, muž ji hodnotí jako více atraktivní, přístupnou a je pro něj snazší ji oslovit.

Beach (1976) toto svádivé chování zacílené na konkrétní protějšek nazývá proceptivitou. Tato fáze odpovídá i situacím, ve kterých pozorovala dívky a ženy Moore (1995, 1985). Je však otázkou, zda v prostředí sociálních sítí lze podobný náhled aplikovat. Zacílení projevů na fotkách může totiž být různé, např. některé dívky se zde mohou projevovat již vůči konkrétním protějškům, jiné mohou své signály vysílat spíše do pléna, čemuž by dle Beachovy teorie (1976) odpovídala spíše fáze atraktivity. Odlišné zacílení tak může do určité míry ovlivňovat i signifikanci výsledků.

Přestože lze uvažovat o určité univerzálnosti některých prvků (např. zmíněný úsměv), studie Halla a Xinga (2015) ukazuje, že svádivý projev může být svou intenzitou napříč ženami poměrně specifický, přestože užívané prvky jsou v různých stylech velmi podobné. Tito autoři poukazují na to, že flirtovní projev se může mírně odlišovat i na základě individuálních charakteristik, ať už je to „náchylnost“ k určitému flirtovnímu stylu, nebo aktuální motivace jedince, která může být napříč situacemi různá (např. zájem pouze o sex versus navázání partnerského vztahu). Podobně i analýza fotek v tomto výzkumu naznačila, že některé dívky jsou ve svém projevu specifické a mají tendenci k častějšímu užívání jednoho konkrétního komponentu (např. ruka v bok nebo úsměv s odhalenými zuby). To může být způsobeno vyšší intenzitou motivace ke svádění, ale i výrazně pozitivním či negativním náhledem na určitou část svého těla – např. dívka s nerovnými zuby může mít tendenci je při usmívání neodhalovat nebo dívka s výrazným dekoltem může mít tendenci hrudník vypínat, aby své přednosti efektivně zvýraznila. Individuální charakteristiky jsou tak jistě něčím, co se nutně projevuje ve svádivém chování a při výzkumu je třeba jim věnovat pozornost.

Jednoznačná interpretace výsledků naráží na několik limitů. Může zde např. existovat tzv. auto-cenzura, kdy respondentka vybere pro účely výzkumu pouze takové fotky, které se jí zdají nejvhodnější, a tím snižuje celkovou reprezentativnost za dané věkové období navzdory potenciálnímu přirozenému výskytu některých prvků. Tomu bylo předcházeno stanovením většího množství fotek (min. 7), které bylo nutné za jeden rok dodat. Mezi další faktory, které mohou ovlivnit chování subjektu na fotce, patří významné životní události, během nichž fotka vznikla (např. rozchod s přítelem či aktuálně prodělávaná psychická porucha či porucha příjmu potravy). Dalším faktorem může být

pohlaví a vztah fotografa k fotografované – je třeba brát v potaz, zda šlo o blízkého člena rodiny, přítele, kamaráda či náhodnou osobu, před každou z těchto osob může dívka vykazovat odlišné chování a odlišnou sebe prezentaci.

Jak již bylo uvedeno, většina prvků vykazovala dobrou shodu hodnotitelů. Přes důkladné proškolení kódérů (hodnotitelů) některé prvky ale nedosáhly adekvátní shody – tyto sporné prvky byly v tomto výzkumu definovány kvalitativně, a tudíž vyžadovaly i jistý vhled do problematiky či domýšlení motivace subjektu na fotce (např. prvek submisivní postoj), což může nedostatečnou shodu částečně vysvětlit.

Zkoumání výskytu vybraných prvků na fotkách v daném věkovém období zároveň neposkytuje informace o výchozí úrovni behaviorálních projevů daných dívek. Velmi slabé nebo naopak velmi silné výskyty určitých prvků u konkrétních dívek tak mohou být způsobeny např. obecnou tendencí ke zdrženlivosti, nebo naopak výraznější neverbální expresivitou dané dívky v dlouhodobém (či celoživotním) horizontu.

Závěr

Ontogenezi svůdného chování u dívek doposud nebyla věnována přílišná pozornost. Toto chování je však poměrně dobře zmapováno u dospělých žen, což umožnilo základní teoretické ukotvení této problematiky, které bylo popsáno v první kapitole, a to chronologicky od nejstarších etologických studií prekopulatočního chování u zvířat po tuzemské i zahraniční teorie z druhé poloviny 20. století směrem k soudobým poznatkům observačních studií.

Pro studium této problematiky jsme si vybrali mapování sebeprezentačního chování dívek na sociálních sítích od 13 do 18 let. Sebeprezentační chování na sociálních sítích z velké části může odrážet dospělý repertoár svádívkých prvků (např. Pospíšilová, 2016 nebo Meenagh, 2014), byť v nevyjasněné podobě. Za podstatné zjištění považujeme kulminaci svádívkých prvků kolem 15. a 16. roku věku (např. signifikantní výsledek u *prvku absence odhalené kůže*), což je zároveň průměrná doba pro koitarché.

Výzkum přinesl unikátní zmapování dívčího sebeprezentačního chování, které je z ontogenetického hlediska klíčové pro utváření partnerských a sexuálních vztahů. Výsledky mohou pomoci rozšířit poznatky o ženském neverbálním chování, zároveň mohou být uplatněny i v klinické či sexuologické praxi. Budoucí rozšíření výzkumu je plánováno a bude se zaměřovat především na souvislost mezi konkrétním chováním na fotkách a mírou zkušenosti s online sexuálním obtěžováním.

Seznam literatury

- American Psychological Association. (2010). *Publication manual of the American Psychological Association*. Washington, DC: Autor.
- Andersson, A.-M., Toppari, J., Haavisto, A.-M., Petersen, J., Simell, T., Simell, O., & Skakkebaek, N. (1998). Longitudinal reproductive hormone profiles in infants: Peak of inhibin B levels in infant boys exceeds levels in adult men. *The Journal of Clinical Endocrinology & Metabolism*, 83(2), 675–681.
- Barrett, L., Dunbar, R., & Lycett, J. (2007). *Evoluční psychologie člověka*. Praha: Portál.
- Beach, F. A. (1976). Sexual attractivity, proceptivity, and receptivity in female mammals. *Hormones and Behavior*, 7(1), 105–138.
- Blažek, V. & Trnka, R. (2009). *Lidský obličej: vnímání tváře z pohledu kognitivních, behaviorálních a sociálních věd*. Praha: Karolinum.
- Boyd, D. (2008). Why Youth (Heart) Social Network Sites: The Role of Networked Publics in Teenage Social Life. In D. Buckingham, *MacArthur Foundation Series on Digital Media and Learning* (119–142). Cambridge: MIT Press.
- Buss, D. M. (2009). *Evoluce touhy: Strategie sexuálního chování*. Praha: Dauphin, Volvox Globator.
- Carlson, K. J., Eisenstat, S. A., & Ziporyn, T. D. (2004). *The new Harvard guide to women's health*. Cambridge: Harvard University Press.
- Clement, J. (19. 11. 2019). *Number of monthly active Facebook users worldwide*. Retrieved from: Statista – The Statistic Portal for Market Data: <https://www.statista.com/statistics/264810/number-of-monthly-active-facebook-users-worldwide/>
- Clement, J. (20. 11. 2019). *Distribution of Facebook users worldwide as of October 2019, by age and gender*. Retrieved from: Statista – The Statistic Portal for Market Data: <https://www.statista.com/statistics/376128/facebook-global-user-age-distribution/>

- Co je kybergrooming? – E-Bezpečí.* (23. 2. 2020). Retrieved from: Projekt E-Bezpečí: <http://www.e-bezpeci.cz/index.php/71-trivium/1421-co-je-kybergrooming>
- Cook, M. (1981). *The Basis of Human Sexual Attraction*. New York: Academic Press.
- Crone, E. A., & Dahl, R. E. (2012). Understanding adolescence as a period of social-affective engagement and goal flexibility. *Nature Reviews Neuroscience*, 13, 636–650.
- Cupach, W. R., & Metts, S. (1991). Sexuality and communication in close relationships. In K. McKinney, & S. Sprecher, *Sexuality in close relationships* (93–110). Hillsdale: Lawrence Erlbaum.
- Dixson, A. F. (2012). *Primate Sexuality: Comparative Studies of the Prosimians, Monkeys, Apes, and Humans. 2nd Edition*. Oxford: Oxford University Press.
- Eagly, A. H., & Wood, W. (2012). Social role theory. In P. van Lange, A. Kruglanski, & E. T. Higgins, *Handbook of theories in social psychology* (458–476). Thousand Oaks: Sage.
- Ellis, B. J. (1992). The evolution of sexual attraction: Evaluative mechanisms in women. In J. Barkow, L. Cosmides, & J. Tooby, *The Adapted Mind: Evolutionary Psychology and the Generation of Culture* (268–285). New York, Oxford: Oxford University Press.
- Ellison, N. B., Steinfield, C., & Lampe, C. (2007). The Benefits of Facebook “Friends:” Social Capital and College Students’ Use of Online Social Network Sites. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 12(4), 1143–1168.
- Erikson, E. H. (2015). *Životní cyklus rozšířený a dokončený*. Praha: Portál.
- Fink, B., Grammer, K., & Matts, P. (2006). Visible skin color distribution plays a role in the perception of age, attractiveness, and health in female faces. *Evolution and Human Behavior*, 27(6), 433–442.
- Freelon, D. (24.. Duben 2020). *ReCal for Ordinal, Interval, and Ratio Data (OIR)*. Retrieved from: Dfreelon.org: <http://dfreelon.org/utis/recalfront/recal-oir/>

- Freund, K., & Blanchard, R. (1986). The Concept of Courtship Disorder. *The Journal of Sex and Marital Therapy*, 12(2).
- Freund, K., & Kolářský, A. (1965). A simple reference system for the analysis of sexual dysfunction. *Psychiatrie, Neurologie, und Medizinische Psychologie*, 17, 221–225.
- Frith, K., Shaw, P., & Cheng, H. (2006). The Construction of Beauty: A Cross-Cultural Analysis of Women's Magazine Advertising. *Journal of Communication*, 55(1), 56–70.
- Garrison, W. T., & Felice, M. E. (2009). Adolescence. In W. Carey, A. Crocker, E. Elias, W. Coleman, & H. Feldman, *Developmental-Behavioral Pediatrics* (62–73). Philadelphia: Saunders/Elsevier.
- Ge, X., Conger, R. D., & Elder, G. H. (1996). Coming of Age Too Early: Pubertal Influences on Girls' Vulnerability to Psychological Distress. *Child Development*, 3386–3400.
- Giddens, A. (1992). *The Transformation of Intimacy: Sexuality, Love and Eroticism in Modern Societies*. Redwood City: Stanford University Press.
- Gilson, L. L., Fedor, D., & Roth, J. (2005). What is Fair and to Whom? Fairness Evaluations of Socio-sexual Behavior. *Journal of Managerial Issues*, 293–309.
- Givens, D. B. (1978). The nonverbal basis of attraction: Flirtation, courtship, and seduction. *Psychiatry*, 41(4), 346–359.
- Grahe, J. E., & Bernieri, F. (1999). The Importance of Nonverbal Cues in Judging Rapport. *Journal of Nonverbal Behavior*, 23(4), 253–269.
- Grammer, K. (1989). Human courtship behaviour: biological basis and cognitive processing. . *The sociobiology of sexual and reproductive strategies*, 147–169.
- Grammer, K. (1990). Strangers meet: Laughter and nonverbal signs of interest in opposite-sex encounters. *Journal of Nonverbal Behavior*, 209–236.
- Grammer, K., Kruck, K., & Magnusson, M. (1998). The courtship dance: Patterns of nonverbal synchronization in opposite-sex encounters. *Journal of Nonverbal Behavior*, 22(1), 3–29.

- Grammer, K., Kruck, K., Juette, A., & Fink, B. (2000). Non-verbal behavior as courtship signals: The role of control and choice in selecting partners. *Evolution and Human Behavior*, 21(6), 371–390. doi:10.1016/s1090-5138(00)00053-2
- Gray, P., & McIntyre, M. (2017). Development of Human Sociosexual Behavior. In G. e. Jasienska, *The Arc of Life* (41–53). New York: Springer Science+Business Media.
- Greer, A. E., & Buss, D. (1994). Tactics for promoting sexual encounters. *Journal of Sex Research*, 31(3), 185–201.
- Guéguen, N. (2008). The effect of a woman's smile on men's courtship behavior. *Social Behavior and Personality An International Journal*, 36(9), 1233–1236.
- Guéguen, N. (2015). High heels increase women's attractiveness. *Archives of sexual behavior*, 44(8), 2227–2235.
- Gutek, B. A., Cohen, A., & Kondrad, A. (1990). Predicting Socio-sexual Behavior at Work: A Contact Hypothesis . *Academy of Management Journal*, 3(33), 560–577.
- Hall, J. A., & Xing, C. (2015). The Verbal and Nonverbal Correlates of the Five Flirting Styles. *Journal of Nonverbal Behavior*, 39, 41–68.
- Hall, J. A., Carter, S., Cody, M., & Albright, J. (2010). Individual Differences in the Communication of Romantic Interest: Development of the Flirting Styles Inventory. *Communication Quarterly*, 58(4), 365–393.
- Hall, J., Xing, C., & Brooks, S. (2015). Accurately Detecting Flirting: Error Management Theory, the Traditional Sexual Script, and Flirting Base Rate. *Communication Research*, 42(7), 939–958.
- Hartl, P., & Hartlová, H. (2015). *Psychologický slovník*. Praha: Portál.
- Haselton, M. G. (2003). The sexual overperception bias: Evidence of a systematic bias in men from a survey of naturally occurring events. *Journal of Research in Personality*, 37, 34–47.
- Herd, G., & McClintock, M. (2000). The Magical Age of 10. *Archives of Sexual Behavior*, 29(6), 587–606.

- Hill, H. M., Dietrich, S., Deirdre, Y., McKinnon, M., Miller, M., Aibel, S., & Dove, A. (2015). Developing a Catalog of Socio-Sexual Behaviors of Beluga Whales (*Delphinapterus leucas*) in the Care of Humans. *Animal Behavior and Cognition*, 2(2), 105–123.
- Hlíňák, Z., & Madlafousek, J. (1972). Positive and Negative Effects of Progesterone on the Precopulatory Behavior of Ovariectomized Rats. *Activitas Nervosa Superior*, 14, str. 170.
- Hoskovcová Horáková, S. (2006). *Psychická odolnost předškolního dítěte*. Praha: Grada.
- Hugill, N., Fink, B., & Neave, N. (2010). The Role of Human Body Movements in Mate Selection. *Evolutionary Psychology*, 8(1), 66–89.
- Hui-Min, L., Pi-Jung, H., & Ren-Cheng, Z. (2018). Understanding adolescent students' use of Facebook and their subjective wellbeing: a gender-based comparison. *Behaviour & Information Technology*, 38(5), 533–548.
- Hum, N. J., Chamberlin, P., Hambright, B., Portwood, A., Schat, A., & Bevan, J. (2011). A picture is worth a thousand words: A content analysis of Facebook profile photographs. *Computers in Human Behavior*, 27(5), 1828–1833.
- Hynie, J. (1974). *Základy sexuologie I*. Praha: Karlova univerzita.
- Cheek, J. M., Carpentieri, A. M., Smith, T. G., Rierdan, J., & Koff, E. (1986). Adolescent Shyness. In W. H. Jones, J. M. Cheek, & S. R. Briggs, *Shyness – Emotions, Personality, and Psychotherapy*. Boston: Springer.
- Immelmann, K., & Beer, C. (1989). *A Dictionary of Ethology*. Cambridge: Harvard University Press.
- Instagram. (2020). Retrieved from: Instagram: <http://www.instagram.com>
- Ivcevic, Z., & Ambady, N. (2012). Personality impressions from identity claims on Facebook. *Psychology of Popular Media Culture*, 1(1), 38–45.
- Jameson, J. L., & De Groot, L. J. (2015). *Endocrinology: Adult and Pediatric*. Philadelphia: Elsevier Health Sciences.
- Janošová, P. (2008). *Divčí a chlapecká identita: vývoj a úskalí*. Praha: Psyché (Grada).

- Jung, C. G. (2017). *Aspekty mužství*. Praha: Portál.
- Karapanou, O., & Papadimitriou, A. (2010). Determinants of menarche. *Reproductive Biology and Endocrinology*, 8(1), str. 115.
- King, S. R. (2012). *Neurosteroids and the Nervous System*. New York: Springer Science & Business Media.
- Kopecký, K., & Szotkowski, R. (12. 2. 2020). *Sexting a rizikové seznamování českých dětí v kyberprostoru 2017*. Retrieved from: Projekt E-Bezpečí: <http://www.e-bezpeci.cz/index.php/veda-a-vyzkum/sexting-vyzkum-2017>
- Koukolík, F. (2013). Neurobiologie dospívání. *Praktický Lékař*, 93(6), 247–253.
- Krämer, N. C., & Winter, S. (2008). The Relationship of Self-Esteem, Extraversion, Self-Efficacy, and Self-Presentation Within Social Networking Sites. *Journal of Media Psychology*, 20, 106–116.
- Kuiri-Hänninen, T., Sankilampi, U., & Dunkel, L. (2014). Activation of the Hypothalamic-Pituitary-Gonadal Axis in Infancy: Minipuberty. *Hormone Research in Paediatrics*, 82, 73–80.
- La Greca, A. M., & Mackey, E. R. (2007). Adolescents' Anxiety in Dating Situations: The Potential Role of Friends and Romantic Partners. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 36(4), 522–533.
- Lanciotti, L., Cofini, M., Leonardi, A., Penta, L., & Esposito, S. (2018). Up-To-Date Review About Minipuberty and Overview on Hypothalamic-Pituitary-Gonadal Axis Activation in Fetal and Neonatal Life. *Frontiers in Endocrinology*, 9(410), 1–9.
- Langmeier, J., & Krejčířová, D. (2006). *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing a.s.
- Levesque, R. J. (2011). *Encyclopedia of Adolescence*. New York: Springer.
- Li, N. P., Bailey, J. M., Kenrick, D. T., & Linsenmeier, J. A. (2002). The necessities and luxuries of mate preferences: Testing the tradeoffs. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82(6), 947–955.

- Luan, Z., Hutteman, R., Denissen, J. J., Asendorpf, J. B., & van Aken, M. A. (2017). Do you see my growth? Two longitudinal studies on personality development from childhood to young adulthood from multiple perspectives. *Journal of Research in Personality*, 67, 44–60.
- Lycett, J., & Dunbar, R. (2000). Mobile phones as lekking devices among human males. *Human Nature*, 11, 93–104.
- Macek, P. (2003). *Adolescence: psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. Praha: Portál.
- Madlafousek, J., & Freund, K. (1962). Reálné modely zvířat. *Československá psychiatrie*, 58(6), 369–371.
- Madlafousek, J., Žantovský, M., Hlíňák, Z., & Kolářský, A. (1981). Sexuální chování jako komunikační proces, jímž se realizuje systém dílčích motivačních stavů. *Česká Psychiatrie*, 77, 377–384.
- Malina, J. a kol. (2007). Sexuální chování primátů a jeho význam pro vznik sexuality v evoluci hominidů. In V. Vančata, & M. Vančatová, *Kruh prstenu – Světové dějiny sexuality, erotiky a lásky od počátků do současnosti* (19–72). Brno: Akademické nakladatelství CERM.
- Markosyan, R., & Arzumanyan, A. (2017). Age of Menarche and Related Factors. *Endocrinology & Metabolic Syndrome*, 6(5).
- McAndrew, F. T., & Jeong, H. S. (2012). Who does what on Facebook? Age, sex, and relationship status as predictors of Facebook use. *Computers in Human Behavior*, 28(6), 2359–2365.
- Meenagh, J. (2014). Flirting, dating, and breaking up within new media environments. *Sex Education*, 15(5), 458–471.
- Mehrabian, A., & Ferris, S. (1967). Inference of attitudes from nonverbal communication in two channels. *Journal of Consulting Psychology*, 31(3), 248–252.
- Mendle, J., Turkheimer, E., & Emery, R. E. (2007). Detrimental psychological outcomes associated with early pubertal timing in adolescent girls. *Developmental Review*, 2, 151–171.

- Miani, A. (2016). Sexual arousal and rhythmic synchronization: a possible effect of vasopressin. *Medical hypotheses*, 93, 122–125.
- Moore, M. M. (1985). Nonverbal courtship patterns in women: Context and consequences. *Ethology and Sociobiology*(6), 237–247.
- Moore, M. M. (1995). Courtship Signaling and Adolescents: Girls Just Wanna Have Fun? *The Journal of Sex Research*, 32(4), 319–328.
- Moore, M. M. (2010). Human nonverbal courtship behavior – a brief historical review. *Journal of sex research*, 47(2), 171–180.
- Morabia, A., & Costanza, M. C. (1998). International Variability in Ages at Menarche, First Livebirth, and Menopause. *American Journal of Epidemiology*, 148(12), 1195–1205.
- Moreno, M. A., Parks, M. R., Zimmerman, F. J., Brito, T. E., & Christakis, D. A. (2009). Display of Health Risk Behaviors on MySpace by Adolescents: Prevalence and Associations. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine*, 163(1), 27–34.
- Muscanell, N. L., & Guadagno, R. E. (2012). Make new friends or keep the old: Gender and personality differences in social networking use. *Computers in Human Behavior*, 28(1), 107–112.
- Neave, N., & Shields, K. (2008). The effects of facial hair manipulation on female perceptions of attractiveness, masculinity, and dominance in male faces. *Personality and Individual Differences*, 45(5), 373–377.
- Noll, J., Shenk, C., Barnes, J. & Putnam, F. (2009). Childhood Abuse, Avatar Choices, and Other Risk Factors Associated With Internet-Initiated Victimization of Adolescent Girls. *Pediatrics*. 123(6), 1078–83.
- O'Connor, M., Sanson, A. V., Toumbourou, J. W., Norrish, J., & Olsson, C. A. (2016). Does Positive Mental Health in Adolescence Longitudinally Predict Healthy Transitions in Young Adulthood? *Journal of Happiness Studies*, 18, 177–198.
- Online Etymology Dictionary*. (22. 2. 2020). Retrieved from: Adolescence: <http://www.etymonline.com/search?q=adolescence>

- Parker, N. L. (1991). Adrenarche. *Endocrinology and Metabolism Clinics of North America*, 20(1), 71–83.
- Pascoe, C. J. (2010). Intimacy. In S. Baumer, M. Bittanti, R. Cody, B. Herr, H. Horst, P. Lange, . . . M. Finn, *Hanging Out, Messing Around, and Geeking Out: Kids Living and Learning with New Media* (117-148). Cambridge: Massachusetts Institute of Technology.
- Perilloux, C., Easton, J., & Buss, D. (2012). The Misperception of Sexual Interest. *Psychological Science*, 23(2), 146–151.
- Perper, T. (1985). *Sex signals: The biology of love*. Philadelphia, PA, US: ISI Press.
- Pospíšilová, M. (2016). *Facebooková (ne)závislost: identita, interakce a uživatelská kariéra na Facebooku*. Praha: Karolinum.
- Pringle, Z. I., & Ambady, N. (2012). Personality impressions from identity claims on Facebook. *Psychology of Popular Media Culture*, 1, 38–45.
- Raudenská, J., & Javůrková, A. (2011). *Lékařská psychologie ve zdravotnictví*. Praha: Grada.
- Renninger, L. A., Wade, T., & Grammer, K. (2004). Getting that female glance: Patterns and consequences of male nonverbal behavior in courtship contexts. *Evolution and Human Behavior*, 25(6), 416–431.
- Ringrose, J. (2011). Are You Sexy, Flirty, Or A Slut? Exploring “Sexualization” and How Teen Girls Perform/Negotiate Digital Sexual Identity on Social Networking Sites. In R. Gill, & C. Scharff, *New femininities: Postfeminism, neoliberalism and subjectivity* (99–116). London: Palgrave.
- Roztočil, A. (2011). *Moderní gynekologie*. Praha: Grada.
- Říčan, P. (2014). *Cesta životem: vývojová psychologie*. Praha: Portál.
- Sanctis, V., Elhakim, Z., Soliman, A., Elsedfy, H., Elalaily, R., & Millimaggi, G. (2016). Methods for Rating Sexual Development in Girls. *Pediatric Endocrinology Reviews*, 14(1), 749–754.

- Sawyer, S. M., Azzopardi, P. S., Wickremarathne, D., & Patton, G. C. (2018). The age of adolescence. *The Lancet Child & Adolescent Health*, 2(3), 223–228.
- Seifert, K. L., & Hoffnung, R. J. (1991). *Child and Adolescent Development*. Boston: Houghton Mifflin Company.
- Schwartz, H. A., Eichstaedt, J. C., Kern, M. L., Dziurzynski, L., Ramones, S. M., Agrawal, M., . . . Ungar, L. H. (2013). Personality, Gender, and Age in the Language of Social Media: The Open-Vocabulary Approach. *PLoS ONE*, 8(9).
- Sinaiko, A. R., Donahue, R. P., Jacobs Jr., D. R., & Prineas, R. J. (1999). Relation of Weight and Rate of Increase in Weight During Childhood and Adolescence to Body Size, Blood Pressure, Fasting Insulin, and Lipids in Young Adults. *Circulation*, 99(11), 1471–1476.
- Skolnick, A. S., & Kagan, J. (1986). *The Psychology of Human Development*. San Diego: Harcourt Brace Jovanovich.
- Sumter, S. R., Bokhorst, C. L., Steinberg, L., & Westenberg, P. M. (2009). The developmental pattern of resistance to peer influence in adolescence: Will the teenager ever be able to resist? *Journal of Adolescence*, 32(4), 1009–1021.
- Sweeting, H. (2002). Gender differences in weight related concerns in early to late adolescence. *Journal of Epidemiology & Community Health*, 56(9), 700–701.
- Swierk, L., Myers, A., & Langkilde, T. (2013). Male mate preference is influenced by both female behaviour and morphology. *Animal Behaviour*, 85(6), 1451–1457.
- Sysk, C. L., & Foster, D. L. (2004). The neural basis of puberty and adolescence. *Nature Neuroscience*, 7(10), 1040–1047.
- Šulová, L. (2010). *Raný psychický vývoj dítěte*. Praha: Karolinum.
- Thorová, K. (2015). *Vývojová psychologie*. Praha: Portál.
- Tifferet, S., & Vilnai-Yavetz, I. (2014). Gender differences in Facebook self-presentation: An international randomized study. *Computers in Human Behavior*, 35, 388–399.

- Tifferet, S., Gazieli, O., & Baram, Y. (2012). Guitar Increases Male Facebook Attractiveness: Preliminary Support for the Sexual Selection Theory of Music. *Letters on Evolutionary Behavioral Science*, 4, 4–6.
- Tsitsika, A. K., Tzavela, E. C., Janikian, M., Ólafsson, K., Iordache, A., Schoenmakers, T. M., ... Richardson, C. (2014). Online Social Networking in Adolescence: Patterns of Use in Six European Countries and Links With Psychosocial Functioning. *Journal of Adolescent Health*, 55(1), 141–147.
- Vágnerová, M. (2012). *Vývojová psychologie. Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum Press.
- Vágnerová, T., Lindová, J., & Klapilová, K. (2019). Neverbální chování ve výzkumu lidské sexuality: metodologické přístupy. *Journal of The Slovak Society for Sexology*, 19(2), 37–42.
- Vágnerová, T., Lindová, J., & Klapilová, K. (v tisku). Proces dvoření: review neverbálních projevů z pohledu etologie člověka. *Československá Psychologie*.
- Valencia-Fagot, J. M. (2017). Gender and Socialization Differences on the Use of Facebook, Reflected Appraisals, and Self-Esteem. San Francisco, US. Získáno 2. února 2020, z <https://search.proquest.com/openview/36bd7c8aa8e2427b0ec6ebc0f14c9f79/1?pq-origsite=gscholar&cbl=18750&diss=y>
- van de Bongardt, D., Yu, R., Deković, M., & Meeus, W. H. (2015). Romantic relationships and sexuality in adolescence and young adulthood: the role of parents, peers and partners. *European Journal of Developmental Psychology*, 12(5), 497–515.
- van Zalk, M. H., & Kerr, M. (2014). Developmental Trajectories of Prejudice and Tolerance Toward Immigrants from Early to Late Adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 43, 1658–1671.
- Weiss, P. (2010). *Sexuologie*. Praha: Grada.
- Weiss, P., & Zvěřina, J. (2001). *Sexuální chování v ČR: situace a trendy*. Praha: Portál.
- Weinstein, E. & Rosen, E. (1991). The development of adolescent sexual intimacy: Implications for counseling. *Adolescence*, 26(102), 331.

- Wolak, J., Finkelhor, D., Mitchell, K., & Ybarra, M. (2010). Online "Predators" and Their Victims: Myths, Realities, and Implications for Prevention and Treatment. *The American psychologist*, 63, 111–128.
- Xie, Q., & Zhang, M. (2013). White or tan? A cross-cultural analysis of skin beauty advertisements between China and the United States. *Asian Journal of Communication*, 23(5), 538–554.
- Yau, J. C., & Reich, S. M. (2018). “It’s Just a Lot of Work”: Adolescents’ Self-Presentation Norms and Practices on Facebook and Instagram. *Journal of Research on Adolescence*, 29(1), 196–209.
- Zhao, S., Grasmuck, S., & Martin, J. (2008). Identity construction on Facebook: Digital empowerment in anchored relationships. *Computers in Human Behavior*, 24, 1816–1836.

Seznam tabulek

Tabulka 1: Navazování vztahů k vrstevníkům	21
Tabulka 2: Výsledky celonárodního průzkumu sexuálního chování.....	25
Tabulka 3: Harmonogram realizace výzkumu.....	32
Tabulka 4: Sociodemografický dotazník: věk	36
Tabulka 5: Sociodemografický dotazník: vzdělání, národnost, velikost obce	36
Tabulka 6: Sociodemografický dotazník: studium a práce	37
Tabulka 7: Sociodemografický dotazník: sexuální orientace.....	37
Tabulka 8: Sociodemografický dotazník: partnerský vztah	38
Tabulka 9: Sociodemografický dotazník: věk prvních sexuálních aktivit	38
Tabulka 10: Výsledky prvků I.....	40
Tabulka 11: Výsledky prvků II.....	41
Tabulka 12: Výsledky explorační analýzy se sníženým množstvím úrovnín	42

Seznam zkratek

*	signifikanční výsledek
α	hladina významnosti
α_K	Krippendorffova alfa
ANOVA	Analysis of variance
APA	American Psychological Association
apod.	a podobně
BMI	Body Mass Index
df	degrees of freedom (stupně volnosti)
et al.	a ostatní
F	F-statistika
FF UK	Filozofická fakulta Univerzity Karlovy
M	mean (průměr)
měs.	měsíc
min.	minimálně
n	velikost
např.	například
NÚDZ	Národní ústav duševního zdraví
p	p-hodnota
pol.	polovina
SD	standard deviation (směrodatná odchylka)
stol.	století
tj.	to jest
tzv.	takzvaně

Příloha I: Přehled kódovaných prvků

Název prvku	Behaviorální projev	Možná interpretace	Zdroj
Směr očního pohledu	Oči směřují dolů, přímo nebo nahoru	Vyvolání submisivního či dominantního dojmu	Givens, 1978
Směr brady	Brada směřuje dolů, přímo nebo nahoru	Vyvolání submisivního či dominantního dojmu	Ellis, 1992
Podhled, přímohled nebo nadhled	Fotka je focená z úrovně nad/pod/v rovině se subjektem	Vyvolání submisivního či dominantního dojmu	Ellis, 1992
Manipulace se rty	Tisknutí, olizování, kousání rtů	Lákání partnera na přechod k intimnější fázi sblížení (líbání), vybízející gesto	Givens, 1978
Pootvřená ústa	Je viditelná mezera mezi rty, může být lehce přítomna i prezentace jazyka	Lákání partnera na přechod k intimnější fázi sblížení (líbání), vybízející gesto	Givens, 1978
Cudný úsměv	Lehce znatelný ostýchavý úsměv, krátké opakující se pohledy střídané odvrácením zraku	Vyvolání infantilního či cudného dojmu nebo součást tzv. „pseudo-vzdálení se“	Moore, 1985
Úsměv s odhalenými zuby	Subjekt se usmívá, zároveň jsou vidět zuby	Gesto prezentující vstřícnost, vyvolání přívětivého dojmu	Givens, 1978
Prezentace krku	Subjekt odhaluje část krku	Odhalení zranitelné části těla jako signál důvěry vůči partnerovi/naznačení submise	Moore, 1985
Submisivní nebo dominantní postoj	Subjekt se choulí v ramenou, dělá se menší nebo zabírá tělem více prostoru a dělá se větší	Vyvolání submisivního či dominantního dojmu	Renninger, Wade & Grammer, 2004
Prezentace/zakrývání genitální oblasti	Subjekt klade do okolí genitální oblasti předměty (např. kabelka na klíně) nebo naopak na tuto oblast upozorňuje	V etologii je prezentace gen. vnímána jako vybízející gesto, případně jako znak dominance, naopak zakrývání by mohlo značit opak (vyvolání cudného či stydlivého dojmu)	Immelmann & Beer, 1989
Vyzývavá póza	Subjekt má ruku v bok vysunutou nohu a boky v částečné rotaci	Zdůraznění ženských křivek, lákání potenciálních partnerů	Moore, 1985

Automanipulace	Subjekt se dotýká předmětů/oblečení	Vyvolání roztomilého, cudného dojmu	Perper, 1985
Absence frontálního pohledu	Hlava odvrácená jakýmkoli směrem od frontálního pozice	Snaha o vytvoření co nejlepšího obličejového profilu	Grammer, 1990
Absence frontálního postoje	Tělo odvrácené jakýmkoli směrem od frontální pozice	Snaha o vytvoření co nejlepší siluety postavy	Grammer, 1990
Náklon hlavy	Ucho se kloní k jednomu z ramen	Obvykle spojeno s odhalením krku (v souvislosti se submisí)	Givens, 1978
Manipulace ruka-obličej	Dlaň podpírá bradu/tváře, jakýkoli dotyk ruky a obličej	Často spojeno s prezentací zápěstí jako zranitelného místa (v souvislosti se submisí)	Hall, Xing & Brooks, 2015
Manipulace s vlasy	Pohrávání si s pramínky vlasů, pročesávání vlasů prsty, natáčení vlasů na prsty	Prezentace vlasů jako signálu vlastních kvalit, často spojeno s prezentací zápěstí jako zranitelného místa (v souvislosti se submisí)	Perper, 1985
Pitvoření	Hravé obličejové či grimasy	Náznaky mládí, infantilnosti	Moore, 1995

Příloha II: Tabulka výsledků

Název prvku	Věk	Průměr	SD	F(df)	p	Shoda hodnotitelů (Krippendorffova alfa)		Soubor A	Soubor B	Between subjects effect	
Přítomná výzývavá póza											
	13	0,373	0,282	0,738 (5)	0,595	0,242	0,429	Průměr (SD)	Průměr (SD)	F(df)	p
	14	0,355	0,262					0,370 (0,312)	0,375 (0,255)	1,777 (1)	0,187
	15	0,406	0,267					0,383 (0,300)	0,326 (0,221)		
	16	0,391	0,274					0,425 (0,257)	0,387 (0,279)		
	17	0,419	0,306					0,457 (0,265)	0,326 (0,271)		
	18	0,414	0,298					0,462 (0,323)	0,376 (0,286)		
								0,442 (0,282)	0,387 (0,315)		
Přítomné vyňbání frontálníhomu postoj											
	13	0,497	0,262	0,874 (5)	0,499	0,609	0,659	0,496 (0,297)	0,497 (0,228)	2,176 (1)	0,145
	14	0,481	0,296					0,421 (0,291)	0,540 (0,294)		
	15	0,540	0,277					0,532 (0,286)	0,548 (0,272)		
	16	0,544	0,252					0,501 (0,276)	0,586 (0,222)		
	17	0,525	0,280					0,508 (0,302)	0,541 (0,261)		
	18	0,546	0,288					0,483 (0,294)	0,608 (0,273)		
Přítomné vyňbání frontálníhomu pohledu											
	13	0,336	0,267	1,783 (5)	0,116	0,390	0,168	0,404 (0,261)	0,271 (0,259)	15,070 (1)	<0,001
	14	0,335	0,261					0,399 (0,253)	0,272 (0,257)		
	15	0,357	0,285					0,441 (0,312)	0,275 (0,234)		
	16	0,262	0,271					0,364 (0,277)	0,162 (0,227)		
	17	0,311	0,298					0,395 (0,321)	0,230 (0,252)		
	18	0,281	0,251					0,373 (0,232)	0,193 (0,240)		
Přítomný náhon hlavy											
	13	0,313	0,271	1,140 (5)	0,339	0,452	0,286	0,352 (0,279)	0,274 (0,262)	5,954 (1)	0,018
	14	0,272	0,271					0,376 (0,275)	0,172 (0,230)		
	15	0,345	0,268					0,401 (0,280)	0,292 (0,249)		
	16	0,342	0,272					0,398 (0,279)	0,288 (0,257)		
	17	0,354	0,285					0,390 (0,274)	0,318 (0,295)		
	18	0,331	0,301					0,372 (0,290)	0,291 (0,310)		
Přítomná prezentace krku											
	13	0,197	0,248	1,921 (5)	0,09	0,175	0,028	0,308 (0,298)	0,090 (0,116)	56,538 (1)	<0,001
	14	0,215	0,258					0,346 (0,292)	0,087 (0,126)		
	15	0,256	0,273					0,389 (0,293)	0,127 (0,177)		
	16	0,192	0,266					0,334 (0,297)	0,053 (0,129)		
	17	0,265	0,267					0,402 (0,288)	0,132 (0,161)		
	18	0,262	0,28					0,425 (0,279)	0,104 (0,171)		

Název prvku	Věk	Průměr	SD	F(d/f)	p	Shoda hodnotitelů (Krippendorffova síť)	Soubor A	Soubor B	Between subjects effect
Přítomnost automatiplužace									
13	0,064	0,116	0,662 (5)	0,653	0,321	0,314	0,016 (0,088)	0,111 (0,139)	43,844 (1)
14	0,099	0,153					0,047 (0,095)	0,149 (0,181)	<0,001
15	0,101	0,163					0,047 (0,090)	0,153 (0,199)	
16	0,085	0,145					0,029 (0,097)	0,139 (0,163)	
17	0,085	0,132					0,020 (0,055)	0,147 (0,153)	
18	0,086	0,175					0,008 (0,033)	0,162 (0,219)	
Submissivita/Dominance									
13	0,396 / 0,023	0,258 / 0,064	1,732 / 0,985 (5)	0,127 / 0,427	0,235	0,187	0,296 (0,247) / 0,013 (0,052)	0,493 (0,234) / 0,033 (0,074)	31,297 (1) / 1,927
14	0,357 / 0,030	0,253 / 0,080					0,265 (0,236) / 0,013 (0,049)	0,446 (0,238) / 0,047 (0,099)	<0,001 / 0,170
15	0,380 / 0,036	0,251 / 0,088					0,299 (0,251) / 0,021 (0,057)	0,458 (0,229) / 0,050 (0,110)	
16	0,375 / 0,043	0,280 / 0,103					0,259 (0,281) / 0,023 (0,070)	0,488 (0,233) / 0,063 (0,126)	
17	0,320 / 0,056	0,278 / 0,146					0,174 (0,203) / 0,079 (0,186)	0,463 (0,268) / 0,033 (0,089)	
18	0,307 / 0,052	0,266 / 0,125					0,226 (0,240) / 0,045 (0,112)	0,387 (0,270) / 0,060 (0,138)	
Odhadnutí kůže									
žádne/průměrné/nadprůměr									
13	0,417 / 0,338 / 0,245	0,279 / 0,240 / 0,227	2,603 / 0,898 / 1,819 (5)	0,025 / 0,483 / 0,109	0,815	0,850	0,414 (0,294) / 0,321 (0,281) / 0,265 (0,227)	0,420 (0,269) / 0,354 (0,197) / 0,225 (0,229)	1,764 / 0,982 / 0,189 / 0,325
14	0,360 / 0,399 / 0,241	0,312 / 0,274 / 0,272					0,396 (0,312) / 0,379 (0,278) / 0,225 (0,240)	0,324 (0,313) / 0,420 (0,273) / 0,256 (0,302)	0,132 (1) / 0,718
15	0,290 / 0,386 / 0,324	0,240 / 0,221 / 0,232					0,339 (0,249) / 0,337 (0,227) / 0,324 (0,230)	0,241 (0,225) / 0,434 (0,208) / 0,325 (0,236)	
16	0,315 / 0,395 / 0,291	0,291 / 0,245 / 0,269					0,344 (0,289) / 0,409 (0,260) / 0,247 (0,267)	0,286 (0,296) / 0,381 (0,233) / 0,333 (0,269)	
17	0,316 / 0,421 / 0,262	0,234 / 0,249 / 0,246					0,297 (0,216) / 0,405 (0,225) / 0,298 (0,266)	0,335 (0,253) / 0,437 (0,273) / 0,228 (0,225)	
18	0,411 / 0,371 / 0,218	0,280 / 0,264 / 0,241					0,443 (0,290) / 0,372 (0,282) / 0,186 (0,245)	0,380 (0,270) / 0,371 (0,250) / 0,249 (0,236)	
Usměv žadný/se zuby/bez									
13	0,111 / 0,302 / 0,587	0,172 / 0,263 / 0,299	1,391 / 1,676 / 0,762 (5)	0,227 / 0,140 / 0,578	0,613	0,752	0,089 (0,173) / 0,191 (0,244) / 0,719 (0,278)	0,131 (0,172) / 0,409 (0,238) / 0,459 (0,263)	0,201 / 4,234 / 3,396 (1)
14	0,104 / 0,344 / 0,552	0,205 / 0,291 / 0,314					0,092 (0,207) / 0,282 (0,280) / 0,626 (0,316)	0,116 (0,205) / 0,405 (0,293) / 0,480 (0,299)	0,656 / 0,044 / 0,070
15	0,088 / 0,343 / 0,569	0,191 / 0,316 / 0,332					0,087 (0,196) / 0,329 (0,301) / 0,583 (0,328)	0,089 (0,189) / 0,356 (0,344) / 0,555 (0,341)	
16	0,067 / 0,383 / 0,550	0,157 / 0,341 / 0,338					0,097 (0,194) / 0,313 (0,342) / 0,590 (0,344)	0,039 (0,107) / 0,451 (0,330) / 0,511 (0,332)	
17	0,064 / 0,407 / 0,528	0,128 / 0,340 / 0,342					0,069 (0,122) / 0,380 (0,348) / 0,550 (0,325)	0,059 (0,134) / 0,434 (0,337) / 0,507 (0,362)	
18	0,056 / 0,342 / 0,601	0,150 / 0,348 / 0,359					0,087 (0,191) / 0,261 (0,295) / 0,652 (0,338)	0,026 (0,087) / 0,421 (0,381) / 0,553 (0,377)	
Přítomné zakryvání genitálu									
oblasti									
13	0,258	0,212	1,888 (5)	0,096	0,706	0,404	0,241 (0,207)	0,275 (0,220)	0,042 (1)
14	0,255	0,228					0,265 (0,234)	0,244 (0,226)	0,839
15	0,241	0,207					0,250 (0,183)	0,232 (0,231)	
16	0,334	0,259					0,336 (0,228)	0,333 (0,290)	
17	0,249	0,227					0,243 (0,212)	0,255 (0,245)	
18	0,306	0,214					0,324 (0,238)	0,288 (0,191)	

Příloha III: Informovaný souhlas

INFORMOVANÝ SOUHLAS

Tento Informovaný souhlas se týká bakalářské práce na téma: *Sebeprezentační chování pubescentních a adolescentních dívek na sociálních sítích (analýza neverbálního chování z fotografií)* a návazného výzkumného projektu podpořeného studentským vědeckým stipendiem Filozofické fakulty Univerzity Karlovy na téma: *Socio-sexuální vývoj u pubescentních a adolescentních dívek v kontextu sociálních sítí* (dále společně jen „**Výzkumy**“).

Zodpovědnou osobou pro tyto Výzkumy je Leona Plášilová (studentka 3. ročníku oboru Psychologie na FF UK) a Mgr. Renáta Androvičová (garantka Výzkumů, Laboratoř evoluční sexuologie a psychopatologie v Národním ústavu duševního zdraví).

Já, Leona Plášilová, Vás tímto žádám o souhlas s využitím výzkumného materiálu (Vašich osobních fotografií) pro účely realizace Výzkumů. Veškerý výzkumný materiál bude využit pouze pro vědecké účely a nebude poskytnut k nahlédnutí neoprávněné osobě mimo výzkumný tým (Leona Plášilová, garant projektu Mgr. Renáta Androvičová a dva spolupracovníci z katedry psychologie FF UK).

Vzhledem k citlivosti zkoumané problematiky Vám bude v rámci účasti v těchto Výzkumech zajištěno následující:

- (1) **Anonymita** – veškeré poskytnuté materiály budou spravovány Leonou Plášilovou, v rámci výzkumného týmu sdíleny pouze pod kódem specificky vytvořeným pro každého účastníka a použity jen pro vypracování Výzkumů. Výsledky Výzkumů budou prezentovány anonymně, bez jakékoliv návaznosti na konkrétní údaje účastníků.
- (2) **Mlčenlivost** – výzkumný tým bude zachovávat mlčenlivost ve vztahu k poskytnutým osobním údajům.
- (3) **Dobrovolnost** – svou účast můžete v průběhu Výzkumů kdykoli přerušit a požádat o smazání doposud poskytnutých materiálů a informací.

Účast ve Výzkumech je honorována částkou celkově ve výši 500,-Kč, která je splatná po dodání materiálů a vyplnění příslušných dotazníků, a to na bankovní účet uvedený níže.

Udělují tímto souhlas s účastí v uvedených výzkumech, s poskytnutím výzkumného materiálu a s tím, že výsledky Výzkumů mohou být anonymně publikovány.

Prohlašuji, že jsem veškerým informacím porozuměla a měla jsem možnost položit doplňující otázky.

Jméno: .....

Bankovní účet: .....

V ..... dne ..... Podpis: .....

Příloha IV: Informace k výzkumu

Milé zájemkyně o účast ve výzkumu,

předně Vám děkuji za Váš zájem a čas. Tento projekt je realizován v rámci studentského vědeckého stipendia Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, garantem je Mgr. Renáta Androvičová z Laboratoře evoluční sexuologie a psychopatologie (www.sexlabnudz.cz). Cílem je prozkoumat, jak se mění projevy mladých dívek v průběhu dospívání a také zjistit jejich zkušenosti s on-line sexuálním obtěžováním.

Odměna za účast je **500 Kč**, které Vám budou vyplaceny na účet po dodání smluvených materiálů a vyplnění on-line dotazníku. Celou účast lze absolvovat z pohodlí domova.

ZÁKLADNÍ PODMÍNKY: Jste dívka s ročníkem narození 1996, 1997 nebo 1998

CO JE TŘEBA POSKYTNOUT: Alespoň **7 kusů fotek** (čím více, tím lépe) za každý rok, kdy Vám bylo 13, 14, 15, 16, 17 a 18 let, celkem tedy minimálně **42 kusů Vašich fotek**. Mělo by jít o fotky, které jste zveřejňovaly na sociálních sítích, případně fotky z rodinných alb či ze starých složek, které máte v počítači.

Primárně prosím vybírejte takové fotky, kdy Vás fotil někdo jiný a kde je vidět ideálně celá postava, případně alespoň hlava a trup. Pokud nemůžete najít 7 takových fotek za daný rok, ale máte k dispozici nějaké jiné (například pouze portrét apod.), ozvěte se mi prosím a domluvíme se individuálně. Instrukce ke zpracování a předání fotek jsou uvedeny níže.

CO BUDE NÁSLEDOVAT: Po dodání fotek Vás ještě kontaktuji a poprosím o vyplnění on-line dotazníku. Tento dotazník bude zjišťovat základní sociodemografické ukazatele, základní sexuologickou anamnézu a Vaše zkušenosti s online sexuálním obtěžováním. Následně Vám bude vyplacena odměna převodem na bankovní účet, jehož číslo uvedete v Informovaném souhlasu.

DŮLEŽITÁ UPOZORNĚNÍ: Účast ve výzkumu je podmíněna podpisem informovaného souhlasu. V případě zájmu Vám informovaný souhlas zašlu, Vy si ho podrobně přečtete, vytisknete ho, podepíšete, naskenujete/vyfoťte a pošlete zpět. V případě nejasností Vám veškeré otázky ohledně výzkumu ráda zodpovím. Samozřejmostí je zachování anonymity a ochrany osobních údajů. Veškeré materiály, které pošlete, budou uloženy na chráněný server a poté smazány z emailové schránky. Přístup k datům budu mít pouze já, garantka výzkumu Mgr. Renáta Androvičová (NÚDZ) a spolupracovníci z katedry psychologie FF

UK podílející se na analýze fotek, kteří jsou vázání mlčenlivostí. Vaše data budou použita pouze v rámci skupinové analýzy a jen pro vědecké účely. Kdykoli během výzkumu můžete bez udání důvodu z výzkumu odstoupit (data, která jste poskytla, budou v případě Vašeho zájmu smazána).

INSTRUKCE K FOTKÁM: Všechny fotky vložte do přiloženého formuláře a ke každé napište, **kolik Vám je na dané fotce let, kdo fotku fotil (kamarád, kamarádka, rodič atd.), pohlaví fotografa, zda jste byla v dané době ve vztahu a zda se k fotce váže nějaká významná událost** (např. pohřeb), která by významně ovlivňovala Vaši náladu na fotce. Dále také uveďte zdroj fotky (FB, Instagram, Twitter, soukromý archiv, rodinný archiv,...). V případě, že nejde o digitální fotku, ale fotku na papíře, naskenujte/vyfoťte ji mobilem.

Neposílejte prosím takové fotky, na kterých se pitvoříte, předvádíte různé „bláznivé“ obličejové nebo předstíráte nějakou emoci (např. hrajete „smutek“). Takové fotky by mohly na výzkum mít zkreslující efekt. Veškeré materiály mi prosím zašlete na e-mail: leonaplasilova@seznam.cz.

DĚKUJI ZA VÁŠ ZÁJEM A ČAS!

Příloha V: Prohlášení o mlčenlivosti (hodnotitelé)

Jméno a příjmení: .....

Funkce: Hodnotitel/ka

Telefon: .....

E-mail: .....

Toto prohlášení se týká bakalářské práce na téma: *Sebeprezenční chování pubescentních a adolescentních dívek na sociálních sítích (analýza neverbálního chování z fotografií)* a návazného výzkumného projektu podpořeného studentským vědeckým stipendiem Filozofické fakulty Univerzity Karlovy na téma: *Socio-sexuální vývoj u pubescentních a adolescentních dívek v kontextu sociálních sítí* (dále společně jen „Výzkumy“).

Zodpovědnou osobou pro tyto Výzkumy je Leona Plášilová (studentka 3. ročníku oboru Psychologie na FF UK) a Mgr. Renáta Androvičová (garantka Výzkumů, Laboratoř evoluční sexuologie a psychopatologie v Národním ústavu duševního zdraví).

Jakožto osoba, která je pro Výzkumy oprávněna zpracovávat osobní údaje, tímto potvrzuji, že jsem byl/a informován/a v oblasti ochrany osobních údajů, které jsou v rámci Výzkumů zpracovávány, a byl/a jsem **poučen/a o povinnosti mlčenlivosti a k zachování mlčenlivosti se tímto zavazuji.**

- Jsem povinen/povinna: zachovávat mlčenlivost o osobních údajích zpracovávaných pro Výzkumy; zachovávat mlčenlivost o bezpečnostních (organizačních i technických opatřeních), jejichž uveřejnění by mohlo ohrozit zabezpečení osobních údajů.
- Jsem si vědom/a toho, že tato povinnost mlčenlivosti se vztahuje na veškeré osobní údaje, s nimiž při činnosti přicházím do styku, na osobní údaje, které jsem z jakéhokoli důvodu získal/a v průběhu i před zahájením činnosti a trvá i po skončení činnosti.
- Osobními údaji se rozumí identifikační údaje (jméno, příjmení, rok narození), kontaktní údaje (telefon, e-mail) a další údaje (fotografie), k nimž mám přístup při výkonu shora uvedené činnosti.
- Pokud budu ke sdělení osobních údajů vyzván(a) v odůvodněných případech orgány veřejné moci, informuji o této skutečnosti před poskytnutím údajů autory projektu a budu se řídit jejich pokyny.
- Jsem si vědom(a) toho, že nedodržení výše uvedené povinnosti mlčenlivosti lze kvalifikovat jako porušení povinností vyplývajících z právních předpisů se všemi důsledky, které z takového porušení vyplývají.

V ..... dne .....

Podpis: .....